

РЎЗИ КОНСТИТУСИЯ МУБОРАК!

ИНСОН, ҲУҚУҚ ВА ОЗОДИҲОИ ӮАРЗИШИ ОЛӢ МЕБОШАНД

МИНБАРИ ХУҚУҚШИНОС

НАШРИЯИ ФАКУЛТЕТИ ҲУҚУҚШИНОСИИ ДМТ

****

№ 16-17 (49-50) 3-ЮМИ НОЯБРИ СОЛИ 2016, ПАНЧШАНБЕ

Дар ин шумора:

Чаласай
падару
модарон
дар факултет

Сах. 2

ИЧЛОСИЯИ
16-УМИ
ШУРОИ ОЛӢ
– РЎЙДОДИ
ТАҚДИРСОЗ

Сах. 14

Конститутсия
- танзимгари
ҳаёти ҷомеа

Сах. 8

ПЕШНИҲОД
БА КОДЕКСИ
ЧИНОЯТИ

Сах. 9

Бисту як сол муқаддам дар кишвари мо тавассути раъйпурсии умумихалӣ нахустин Конститутсияи Тоҷикистони соҳибистиқпол, яъне баҳтномаи халқамон қабул гардид ва мо ин рӯзи воқеан таърихиро ҳар сол бо доир намудани чорабиниҳои сазовори ин санади сарнавиштсоз таҷлил мекунем.

Бо қабули Конститутсия халқи Тоҷикистон дар айёми ниҳоят ҳассоси таъриҳӣ бори дигар исбот кард, ки ҳеч гуна душвориву мушкилот, аз ҷумла ҷанги даҳшатбори ба сари давлат ва мардуми Тоҷикистон таҳмилшуда, наметавонанд сокинони сулҳдӯсту созандай кишвари моро аз роҳи ҳақиқату ростӣ, эъмори давлати мусоири милӣ ва фаъолияти бунёдкорона берун созанд.

Бо қаноатмандӣ метавон гуфт, ки ин санади сарнавиштсози таъриҳӣ манфиатҳои олии миллат ва давлати соҳибистиқполамонро инъикос намуда, Тоҷикистонро ба ҷаҳони мутамаддин ҳамчун давлати соҳибистиқпол, демократӣ, ҳуқуқбунёд ва дунявӣ муаррифӣ кард ва ба омили муҳимтарини кафолати устувории ҳаёти сиёсии ҷомеа мубаддал гардид.

Конститутсия, аз як тараф, барои рушди давлати демократӣ ва таъсиси низоми самарбахши ҳокимияти давлатӣ заминаи ҳуқуқӣ гузошта, аз ҷониби дигар, барои сулҳу субот ва ваҳдати милӣ дар саросари мамлакат шароити мусоид фароҳам овард.

Конститутсия ҳамчун муҳимтарин омили таъмини истиқтоли милӣ ва якпорчагии кишвар тағиیرназар будани шакли идораи ҷумҳурӣ, тамомияти арзӣ, моҳияти демократӣ, ҳуқуқбунёдӣ, дунявӣ ва иҷтимоии давлатро кафолат дода, халқи Тоҷикистонро сарчашмаи ягонаи ҳокимияти давлатӣ эътироф намуд.

Мо дар даврони истиқтоли бо вучуди мушкилоту монеаҳои зиёд ба шарофати эҳтиром ва амалишавии меъёрҳои Конститутсия тавонистем ҷомеае бунёд намоем, ки дар он фазои озоду демократӣ ҳукмфармо ва суботи сиёсиву ваҳдати милӣ, пешрафти бемайлон ва пойдориву бардавомии имрӯзу ояндаи давлату миллат таъмин гардидааст.

ЭМОМАЛИ РАҲМОН

**МИНБАРИ
ХУҚУҚШИНОС**

Муассис:
факултети
хуқуқшиносии ДМТ
www.law.tnu.tj

Сарнударир:
**Чаҳонгир
САҶИЗОДА**
jahon_1967@mail.ru

Муовини сарнударир:
Исмоил ШАРИФЗОДА

Муҳаррир:
Бобоҷон НАИМЗОДА

Тарроҳ:
Ақмал ШАРИПОВ

ҲАЙАТИ ТАҲРИРИЯ:
Раҳмон Д.С.
номзади илмҳои хуқуқшиносӣ, дотсент, декани факултети хуқуқшиносӣ,
Махмудов И.Т.
мудири кафедраи хуқуқи судӣ
ва назорати прокурорӣ;
Курбонализода Н.Ш.
мусевини декан оид ба илем ва
робитаҳои байналмилалӣ;

Камолов И.И.
дотсенти кафедраи
назария ва таърихи давлат
ва хуқуқ;

Сулаймонов Ф. С.
дотсенти кафедраи хуқуқи
байналмилалӣ;

ҲАЙАТИ МУШОВАРА:
Ватанзода М. М.,
ердами Президенти ҶТ
оид ба масъалаҳои хуқуқ;
Сайд Нуриддин Сайд
вазiri маориф ва илми ҶТ,
профессор;
Имомзода М. С.
ректори ДМТ,
академики АИ ҟТ;
Тоҳиров Ф. Т.
академики АИ ҟТ,
Маҳмудзода М. А.
раиси Суди Конституцисийи
ҟТ, академики АИ ҟТ;
Раҳимзода М. З.
директори маркази миллии
қонунгузории назди Прези-
денти ҟТ, профессор,
Диноршоев М.
академики АИ ҟТ;
Насрiddинзода Э. С.
профессори кафедраи
назария ва таърихи давлат
ва хуқуқ;
Сафарзода Б. А.
дотсенти кафедраи хуқуқи
иносон ва хуқуқшиносӣ
муносавӣ;

ШАРТҲОИ ҚАБУЛИ МАВОД:
Дастнавис қабул карда
намешавад.
Мавод бояд бо хуруфи
Times New Roman Tj 14
хуруфчии шуда бошад.
Рӯзнома на ба ҳама анде-
ши муваллиғон мувоғӣ аст
ва ақсиҳи мухталифро ба
хотирни риояи чандандашӣ
ба табъ мерасонад.

Рӯзнома дар Вазорати
Фарҳанги ҟТ таҳти №С36/рз
аз 18-уми марта соли 2016.
Ба қайд пирнфта шудааст.
Нишонни идора: ш.Душанбе
Буни Ҳисорак, Шаҳрӯи
Донишҷон, факултети
хуқуқшиносии ДМТ.
Телефон: 995-38-38-67,
918-51-03-02. Телъодд: 1000
Наబетдори шумора:
Исмоил Шарифзода

НАВИДИ ИЛМИЙ

Моҳи октябрини соли 2016 барои факултети хуқуқшиносии ДМТ хотироти нек гузошт. Зоро дар ин моҳ ҳайати кадрии факултетро як рисолаи номзадӣ, ки дар Федератсияи Россия ҳимоя шуд ва як рисолаи докторӣ, ки аз ҷониби Комиссияи олии аттестацисиони Вазорати маориф ва илми Федератсияи Россия тасдиқ гардид, комил соҳт.

АЗ ҷумла, санаи 13-уми октябрини соли 2016 ассистенти кафедраи хуқуқи конституцисионӣ Салоҳидинова Симо Муҳамаддиевна дар Шӯрои диссертасионии Д 501.001.74 назди Донишгоҳи давлатии Москва ба номи М.В. Ломоносов рисолаи номзадиашро дар мавзӯи «Хуқуқи шаҳс ба фаъолияти соҳибкорӣ дар хуқуқи конституцисионӣ ҟТ» сарбаландона ҳимоя намуд.

Ҳамзамон рисолаи доктории Азизов Убайдулло Абдуллоевич, ки таърихи 16 октября соли 2015 дар Шӯрои муштараки диссертасионии 737.004.08 назди ДМТ, Институти фалсафа, сиёсатшиносӣ

ва хуқуқи ба номи А.М. Баҳо-ваддинови Академияи илмҳои ҟТ, Муассиси байнадавлатии таҳсилоти олии Донишгоҳи славянини Россия-Тоҷикистон дар мавзӯи «Ташаккули падидай ҷиноят ва ҷазо-

дар ҳудуди таърихии тоҷикон: таҳқиқоти таърихӣ-хуқуқӣ» аз рӯи иҳтиносӣ «12.00.01 – Назария ва таърихи давлат ва хуқуқ, таърихи таълимот оид ба хуқуқ ва давлат» ҳимоя намуда буд, аз ҷониби Комиссияи олии аттестацисиони Вазорати маориф ва илми Федератсияи Россия (фармон №1296/нк аз 17.10.2016с.) тасдиқ гардид.

Садорат ва редаксияи рӯзномаи «Минбари хуқуқшинос» мудири кафедраи хуқуқи инсон ва хуқуқшиносии муқописӣ, дотсент Азизов Убайдулло Абдуллоевич ва асистенти кафедраи хуқуқи конституцисионӣ, Салоҳидинова Симо Муҳамаддиевнаро бо ин муваффақияташон табрику таҳният намуда, ба эшон тансиҷатӣ, хонаободӣ ва дар корҳои илмию омӯзгориашон бурдбориҳо таманно доранд.

ЧАЛАСАИ ПАДАРУ МОДАРОН ДАР ФАКУЛТЕТ

Таърихи 29-уми октябрини соли 2016 дар факултети хуқуқшиносии ДМТ ҷиҳати иҷрои банди 14-уми нақшай кории Комиссияи назди Ҳукумати ҟТ оид ба хуқуқи кӯдак барои соли 2016, бахшида ба 5-умин солгарди қабули Қонуни ҟТ «Дар бораи масъулияти падару модар дар таълим тарбияи фарзанд» ва бо мақсади баланд бардоштани сатҳу сифтаи раванди таълим ва донишандӯзии донишҷӯён, иштироки фаъолонаи донишҷӯён дар ҷорабаниҳои тарбияӣ, баланд бардоштани ҳуввияти миллӣ ва ҳисси меҳнанпарастии онҳо, арҷузорӣ ба мӯқаддасот ва дастовардҳои истиқолияти давлатӣ, тарбияи мутахassisони лаёқатманд ҷаласаи падару модарони донишҷӯёни курси якум баргузор гардид. Җаласаро бо сухани ифтиҳӣ декани факултети хуқуқшиносӣ, номзади илмҳои хуқуқ, дотсент Раҳмон Д.С. ҳусни оғоз бахшида, ба падару модари донишҷӯён дар ҳусуси зарурат ва аҳамияти баргузории ҷаласаи мазкур гузориш дод. Аз ҷумла иброз намуд, ки дар тамоми сұхбати воҳӯриҳои хеш Асосгузори сұлҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои милат, Президенти ҟТ, муҳттарам Эмомалӣ Раҳмон даъват ба амал меоранд, ки волидайн, тамоми соҳторҳои давлатӣ ва дар мачмӯъ ҷомеаи шаҳрвандии Тоҷикистон риояи меъҳрои Қонуни ҟТ «Дар бораи масъулияти падару модар дар таълим ва тарбияи фарзанд»-ро ба роҳбарӣ гирифта, нисbat ба насли наврас ва ояндаи давлати ҷавони тоҷик бетафовут набошанд ва дастҷамоъона дар устувориву пойдорӣ, рушд ва пешрафти он саҳмгузор башанд. Ҳамзамон хотирнишон соҳтанд, ки дар факултети хуқуқшиносии ДМТ «Барномаи рушди факултети хуқуқшиносии ДМТ барои солҳои 2015-2020» қабул шудааст. Татбики амалии ва бомароми барнома идома ёфта, дар оянда имкон медиҳад, ки сатҳу сифати таълим боло бардошта шуда, Ҳамзамон мутахassisони болаёқат, ракобатпазири бозори меҳнат, ҷавобгӯй ба стандартҳои байналмилалӣ ва дар руҳияи меҳнанпарастиву хештанишиносӣ

тарбияёфта омода карда шаванд. Сипас дар кори ҷаласа, масъалаҳои саривақт ҳозир шудан ба дарс, бо автомашинҳои шахсӣ ҳозир нашудан ба Донишгоҳ, ҳозир шудан ба донишгоҳ бо ҷузвдон, китобу дафтар ва дигар лавозимоти таълимӣ, риояи намудани қоидоҳои тартиботи дохилии ҳоҳо, худдорӣ намудан аз қашиданӣ носу сигор, нӯшоқиҳои спиртӣ, маводи мадхӯшкунанда, офтобпараст, сақӯҷ дар ҳудуди донишгоҳ ва ҳоҳо, нағаравидани донишҷӯён ба ҳар гуна равияҳои сиёсӣ-динии ҳусусияти ифротгарӣ ва радиқалидошта, раҳой бахшидани донишҷӯён аз ҳурофот ва таассуб, аз истифодাতе телефонҳои мобилий дар бино ва саҳни донишгоҳ худдорӣ намудан, ташвиқ намудани тарзи ҳаётӣ солим, вусъат бахшидан

ба низоми омӯзиши забонҳои ҳориҷӣ, ва сеъ намудани амалияи истифодাতе забони ҳориҷӣ, ҷалбо онҳо ҷиҳати иштирок ба ҷорабинҳои оммавии варзишӣ, мусоидат намудан ба ташрифи донишҷӯён ба театрҳо, осорхонаҳо, намоишгоҳҳо, иштироки падару модар дар дарсҳо, воқиф будан аз рафтор ва одоби муюширати донишҷӯён, баланд бардоштани сифат ва сатҳи донишандӯзии онҳо мавриди муҳокима ва баррасӣ қарор дода шуд.

Дар умум натиҷаи таҳлилу мушоҳидоҳо нишон дод, ки падару модарони донишҷӯён ба падидай баргузории ҷаласаи волидайн нек муносибат намуда, бо қаноатмандӣ аз он истиқбол карданд ва пайваста баргузор намудани чунин ҷаласаҳоро ба ҳуҷӣ пазирафтанд.

ДОНИШҔУИ ФАКУЛТЕТ – ФОЛИБИ МУСОБИҚАИ ЧУМҲURIЯВӢ

Боиси ҳушнудист, ки сол аз соли 1-и МБХ Бобоев Умедҷон дар мусобиқаи кӯшиди ҷумҳuriyati ѿид ба «Зӯrozmoi universali» дар вазни 65 кг., ки бахшида ба 25-солагии Истиқолияти давлатии ҟТ баргузор гардид, сазовори ҷои якум гардид.

Садорати факултет ва редаксияи рӯзномаи «Минбари хуқуқшинос» Бобоев Умедҷонро ба ин пирӯзияш аҳсан гуфта, ба ў дар оянда фатҳи кӯлаҳои муродро орзу менамоянд.

ПЕШВОИ МИЛЛАТ БУНЁДИ САРБАНДИ НЕРУГОҲИ БАРҚИ ОБИИ РОҒУНРО ОФОЗ БАХШИД

Санаи 29-уми октябрь соли 2016
дар шаҳри Роғун бо иштироки
Асосгузори сулҳу вахдати миллӣ
- Пешвои миллат, Президенти ҶТ муҳтадаром Эмомалӣ Раҳмон дар соҳили дарёи
Ваҳш маросими оғози бунёди сарбанди
Неругоҳи барқи обии Роғун барпо шуд.

Дар маросими оғози корҳо бунёдди сарбанди Неругоҳи барқи обии Роғун, ки яке аз марҳалаҳои мухимми соҳтмони ин иншооти бузург ба шумор мера-вад, Сарвари давлат Эмомалий Раҳмонро як гурӯҳ аъзои Ҳукумати мамлакат, вакилони Маҷлиси намояндагон, аъзои Маҷлиси миллӣ, намояндагони корпуси дипломатии муқими Тоҷикистон, зиёён ва як гурӯҳ ҷавонони кишвар ҳамроҳӣ карданд. Ин тадбираи мухим ба хотири идомаи корҳои созандагию бунёдкорӣ дар иншооти стратегӣ Неругоҳи барқи обии Роғун амалӣ шуда, ҳадаф аз он расидан ба истиқолилияти комилии энерге-тикий мебошад.

Мавриди зикри хос аст, ки Пешвои миллиат муҳттарам Эмомалӣ Раҳмон худ савори булдозери вазнин аз соати 10-и субҳ то 11:30 расо якуним соат бо пеш кардан сангъ шағал маҷрои дарёи Вахшро баста ба бунёди сарбанди Неругоҳи барқи обии Роғун, ки барои мардуми Тоҷикистон ҳаёту мамоташ аст, хусни обоз бахшишланд.

Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон таъқид доштанд, ки бунёду

барқарорсозии ин иншооти муҳимуми стра-
тегӣ барои таъмини зиндагии сазовори
наслҳои имрӯзу оянда хизмат мерасо-
над. Он барои рушди иқтисодиёт ва дар
маҷмӯъ барои пешрафти тамоми соҳаҳои
хочагии ҳалқи мамлакат заминай мусоидат
фароҳам меорад. Баъди ба истифодаи
додани неругоҳ имкон аст, ки дар қишивар
даҳҳо корхонаҳои хурду бузурги саноатӣ
ифтиҳоҳо ва ҳазорроҳо ҷойҳои нави корӣ
таъсис ёбад.

Неругоҳи барқи обии Рогун дар силсилаи неругоҳҳои руди Вахш аз боло нуҳум буда, дар минтақаи 110 километр дурттара аз шаҳри Душанбе ҷойгир аст. Неругоҳ аз 6 ҷарҳа иборат аст, ки ӯдрати ҳар кадом 600 мегаваттро ташкил медиҳад. Сарбанди неругоҳи Рогун бо баландии 335 метр баландтарин садди заминӣ (ғиливу сангӣ) дар ҷаҳон ба ҳисоб рафтас бо иқтидори 3600 мегаватт (беш аз 17 миллиард киловатт - соат) қалонтарин неругоҳи барқи обӣ дар минтақа ҳоҳад буд, ки ин рақам нисбат ба иқтидори истеҳсолии неругоҳи барқи обии Норак якуним баробар зиёд мебошад. Барқи аз ҷиҳати экологӣ тозаи неругоҳ имконият медиҳад, ки эҳтиҷоти ба барқ доштаи Тоҷикистонро комилан қонеъ карда, ба-рои инкишофи иқтисодиёти кишвар такон бахшад.

Неругоҳи барқи обии Роғун аҳамияти на танҳо ҷумҳурияйӣ, балки минтақаҳай низ дорад. Баъди бунёди ин иншооти

муҳими гидроэнергетикӣ Тоҷикистон дар оянда ҳамчун як кишвари содиркунандава неруи барқи арzon ва az ҷиҳати экологӣ тоза метавонад кишварҳои ҳамсоя ван миңтақаро бо барқ таъмин намояд. Обееки дар обанбори Роғун ҷамъ мегардада барои истифода дар вақтҳои камборишиш ва хушсолӣ ҳамчун манбаи захиран бузурги об аз он баҳрабардорӣ карда мешавад.

Тибқи нақша навбати аввали неругоҳ

яңе агрегаты яқум охири соли 2018 ва агрегати дүйөм моҳи априли соли 2019 ба истифода дода шуда, неруи барқи истекшолшуда ба системан энергетикии кишвар интиқол дода мешавад. Ҳамин тавр моҳи декабри соли 2018 неругоҳи Рогун ба истекшоли неруи барқ оғоз мекунад. Нури Рогун ба хонадони ҳар як тоҷикистонӣ ворид шуда, барои расидан ба истиқлолияти комили энергетикий қадами нуҳоӣ гузашта мешавад.

Конституция – танзимгари муносибатҳои сиёсӣ, иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангии ҷомеа

Санаи 29-уми октябри 2016 дар факултети хукуқшиносии ДМТ Конференсияи байналмилалии илмий-амалӣ дар мавзӯи «Конститутсия – танзимгари муносабатҳои сиёсӣ, иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангии ҷомеа» баҳшида ба 22-юмин солгарди қабули Конститутсияи ҶТ баргузор гардид. Дар он олимони ватанӣ ва ҳориҷӣ, мутахассисон ва доираи васеӣ омӯзгорону аспирантон, намояндагони васоити ахбори омма ва матбуоти даврӣ иштирок намуда, масъалаҳои мубрами хукуқи конститутсийонӣ ва маъмуриро мавриди баррасӣ ва муҳокима карор доданд.

Зимни ин ҳамоиши илмий қайд гардид, ки баъди ба даст оварданни Истиқолияти давлатӣ, ҶТ марҳилаи нави давлатдориро шурӯъ намуд. Давраи мустақили рушди иқтисадиву сиёсӣ ва иҷтимоиву фарҳангӣ дар робита бо эҳёи суннатҳои миллӣ давлатдории ниёғон, истифодай васеи анъанаҳои миллӣ, мероси ғании фарҳангӣ ва дар замини густариши равобити муносибатҳои байналмилалӣ бо давлатҳои хориҷӣ ва ташкилотҳои қарор додаанд.

Иқтисодӣ тавониста бошад зина ба зина бо роҳнамоии ин ҳуҷҷати муҳим ба марҳилаҳои нави тараққиёт ворид шавад. Бо ин мақсад 6-уми ноябрри соли 1994 аввалин маротиба Конституцияи Ҷумҳурии соҳибистико-ли Тоҷикистон аз тарафи ҳалқ, тавассути рâйпурсии умуми-ҳалқӣ қабул гардид. Конституцияи ҶТ санади олии ҳуқуқӣ ва муҳимтарин ҳуҷҷати сиёсӣ ба ҳисоб рафта, тӯли 22 соли амал тавонист муносибатҳои ҷамъиятиро мустадил ва мунаzzам гардонад. Маҳз дар Конститу-

сия унсурхои асосии давлатдории мусури Тоҷикистон, махсусан демократия, соҳибхитиёри, ҳукуқбунёдӣ, дунявӣ, ягонагӣ ва иҷтимоӣ муайян гардида, он ба рамзи ягонагии миллати тоҷик, баҳамоии қиширҳои гуногуни чомеа, марҳилаи нави эъмодри давлати миллии тоҷикон бо номи ҶТ, сулҳу суббот, оромиҷа осудая табдил ёфтааст.

Аз рүйи барномаи конфрондо баромади маңырзачын доире ба масъалахо тәнзими конституцисион-хукукки созмонёбий вай фәйлдиги мақомоти олии хокимияти давлаттый, хукукки инсон жамчун арзиси конституцисиони, вазын хукуккын-конституцисионни. Комиссияи марказиин интихоботта ва раъйпурсай ва мавқеи он дар низоми мақомоти хокимияти давлатии ҚТ, самтхой асосий рушди идоракунни маҳал дар ҚТ, хукуку озодихо инсон дар партави тағијорту иловахоиди Конститутсия дар соли 2016, нақши Конститутсия дар таҳқими низоми ҳизбии ҚТ, нақши мақомоти Прокуратура дар таҳқими қонунияти конституцисионий, хукукки мурофиавии маъмурӣ жамчун соҳаи мустақили хукуки ҚТ, сиёсати хукуккӣ дар самти таъмини хукуку озодиган

диҳои инсон ва шаҳрванд дар
ҶТ, асосҳои конститутионӣ-
хукуқии ташкили идоракуни ху-
дудӣ, соҳавӣ ва байнисоҳавии
давлатӣ, маҳфуми мурофиаи
қонунгузорӣ дар ЏТ ва ғайра.
Зимни баррасии мавзӯҳои зи-
кргардида аз ҷониби олимон ва
мутахассисон пешниҳодҳо оид
ба муқаммал намудани қонун-
гузорӣ, аз ҷумла қабул наму-
дани Қонунҳои конститутионӣ
«Дар бораи Комиссияи марка-
зии интихобот ва раъйпурсии
ҶТ», «Тартиби баргузории ин-
тихобот дар ЏТ», Қонуни ЏТ
«Дар бораи ҳизбҳои сиёсӣ»
ва ворид намудани тағийро-
ту иловаҳо ба дигар қонунҳо
ироа шуданд.

Оид ба маърӯзаҳои қироат-шуда саволу ҷавоб ва музокираҳо сурат гирифтанд. Аз ҷумла, дар робита ба масъалаҳои баррасишуда иштирокчиён баромад намуда, андешаю на-зари ҳеъшро оид ба паҳлухои муҳталифи масъалаҳои бар-расишида баён доштанд. Дар маҷмӯъ таъқид карда шуд, ки Конституцияни соли 1994 ба ҳайса ҳӯҷҷати кутбнамо дурна-мои рушди устувори давлати навини миллии тоҷиконро му-айян намуд ва барои миллати

точик сарнавиши хуррамеро фароҳам овард. Тавассути ин санад падида ва зухуроте рӯйин кор омаданд, ки барои тафаккури қаблии шӯравии шаҳрвандон комилан бегона буданд ва хатархое низ ҷой доштанд, ки татбиқ ва амалишавии дурусти ин навғонҳоро маврди шубҳа қарор медоданд. Кафолати гуногун-шаклии моликияти ва эълони даҳлопазирии моликияти хуссӣ, эътирофи ҳуқӯқ ба озодии вичдон ва эътиқоди динӣ, таҳқими усули гуногунрангии сиёсӣ, ҳуқӯқӣ ва мафкуравӣ аз ҷумлаи пешкадамтарин арзишҳое пиндошта шуданд,

арзишсөн түндеше шуданд, ки дар шароити низоми сиёсий қабый маҳуд ва ё комилан инкор мегаштанд. 22 соли амали мустақими меъёрхой конститутионий аз он гувоҳӣ медиҳанд, ки ин роҳи интихобнамуда ягона роҳи дуруст ва бехато буд, ин санади муҳимми ҳукуқӣ таъиноти аслии худро дар мавриди эъмори давлат ва низоми нави ҳукуқӣ комилан ичро намуд, иқтидори анҷом додани вазифа ва рисолати бештарро низ соҳиб аст.

МЕЖДУНАРОДНО-ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ВОПРОСОВ ПРАВОВОЙ ОХРАНЫ ТОВАРНЫХ ЗНАКОВ

Товарный знак, являясь из средств, обеспечивающих эффективное функционирование предприятий, получил распространение во всем мире. Законодательства многих стран провозглашает главенствующую роль международного договора. В частности, Конституция Республики Таджикистан признает приоритет общепризнанных принципов международного права и обеспечивает соответствие им отечественного законодательства. Свое продолжение эта норма нашла в ГК РТ и в Законе РТ «О товарных знаках и знаках обслуживания» от 5 марта 2007г. Нормы права, содержащиеся в международных договорах в области охраны промышленной собственности, вступившие в силу на территории Республики Таджикистан, являются частью действующего на территории РТ законодательства и подлежат непосредственному применению.

Парижская конвенция по охране промышленной собственности до настоящего времени остается основополагающим международным правовым соглашением, содержащим нормы, регулирующие охрану товарных знаков. Парижская конвенция включает товарные знаки и круг объектов промышленной собственности наряду с патентами на изобретения, полезными моделями, промышленными образцами, указаниями происхождения или наименованиями места происхождения, фирменными наименованиями, а также пресечением недобросовестной конкуренции. Это международно-правовое соглашение не содержит определения понятия «товарный знак» или «знак обслуживания». Такое обстоятельство позволяет национальным законодательствам самостоятельно определять эти понятия или ограничиваться установлением признаков товарного знака. Примерные определения понятий товарного знака и знака обслуживания содержатся в комментарии Г. Боденхаузена к Парижской конвенции. Автором, товарный знак определяется «обычно как знак, служащий для того, чтобы отличать продукцию одного предприятия от продукции других». Обладатель товарного знака имеет обычно исключительное право использовать данный знак или его вариант для одних и тех же товаров, а также для сходной с ними продукции», а «знак обслуживания – это знак, используемый для того, чтобы отличить услуги данного предприятия от услуг всех

других предприятий. Право на знак обслуживания аналогично праву на фабричную марку или товарный знак».

Нужно отметить, что РТ является участницей ряда других соглашений и является членом ВОИС.

Государство, желающее и способное участвовать в международных договорах, должно официально к ним присоединиться. Постановлением Правительства РТ «О правопреемственности РТ в отношении международных соглашений по вопросам охраны промышленной собственности» от 11.03.93г., № 141 утверждена Декларация о международных договорах РТ в области промышленной собственности, в которой признано действие на территории нашей страны, в частности:

- Парижской конвенции по охране промышленной собственности от 20.03.1883 года;
- Мадридского соглашения о международной регистрации товарных знаков от 14.04.1891 года;
- Ницкого соглашения о Международной классификации товаров и услуг 1957 года.

Мадридское соглашение о международной регистрации товарных знаков от 14.04.1891 года занимает почетное место в ряду международных договоров по вопросам охраны промышленной собственности. Условия международной регистрации в соответствии с данным документом предоставляют пользователю упрощенную процедуру распространения охраны знака в других странах-участницах. Основное назначение указанного международного документа – облегчить юридическим и физическим лицам каждой из стран – участниц получения правовой охраны на знаки, применяемые на товарах и при оказании услуг, на территории всех других стран – участниц данного соглашения путем международной регистрации знаков. Заявка на международную регистрацию знака подается через национальное ведомство в Международное бюро ВОИС, которое регистрирует обозначение. Причем

датой его регистрации считается дата подачи заявки на международную регистрацию в стране происхождения. С этой даты в каждой заинтересованной стране – участнице Мадридского соглашения о международной регистрации товарных знаков от 14.04.1891 года, знаку предоставляется такая же охрана, как если бы он был заявлен там непосредственно. Однако для распространение международной регистрации на определенную страну владелец должен подать заявление о территориальном расширении, облагаемое соответствующей пошлиной. Предоставление правовой охраны товарному знаку в нескольких странах в соответствии с процедурой данного соглашения подразумевает использование товарного знака во всех этих странах.

В настоящее время наша страна располагает необходимой правовой и нормативно – методической базой для регистрации товарных знаков и знаков обслуживания как национальных, так и иностранных лиц производящих товары и оказывающих услуги. Ее составляют: Закон РТ «О товарных знаках и знаках обслуживания», административное, гражданское, уголовное законодательство, а также международно-правовые акты, участницей которых является Таджикистан.

Ницкое соглашение о Международной классификации товаров и услуг в целях регистрации знаков (1957г.), обеспечивает международно-признанное определение различных товаров и услуг, для которых возможно зарегистрировать товарный знак. Оно определяет 34 класса товаров и 11 классов услуг. В нем также содержится алфавитный указатель товаров и услуг, включающий около 10000 указаний товаров и 1000 указаний услуг.

В заявке на регистрацию товарного знака заявитель должен указать, для каких товаров или услуг (в соответствии с Ницккой классификацией) необходима охрана. Заявка на регистрацию товарного знака может быть подана для товаров и услуг, входящих в несколько классов в соответствии с

Ницккой классификацией.

Международные стандарты охраны общепринятых товарных знаков были установлены Парижской конвенцией (Статья 6 bis) и Соглашением ТРИПС (Статья 16). С целью ввести международный стандарт по реализации требований Парижской конвенции и Соглашения ТРИПС, Всемирная организация интеллектуальной собственности выпустила «Совместную рекомендацию ВОИС о положениях в отношении охраны общепринятых знаков». Однако определения общепринятого товарного знака нет ни в статье 6 bis Парижской конвенции, ни в статье 16 Соглашения ТРИПС. Поэтому установление того, может ли товарный знак считаться общепринятым или нет, производится на основании национального законодательства.

«Совместная рекомендация ВОИС о положениях в отношении охраны общепринятых знаков» была принята на Генеральной Ассамблее ВОИС и Ассамблее Парижского Союза в сентябре 1999 года. Рекомендация также не дает определения общепринятого товарного знака, однако она перечисляет факторы, которые определяют – относится ли товарный знак к этой категории, а именно: степень известности товарного знака, продолжительность и степень его использования, продолжительность и степень его рекламирования, количество его регистраций в других странах.

В настоящее время зарубежное законодательство уделяет большое внимание правовому регулированию отношений, связанных с использованием товарных знаков. Соответствующие правовые нормы содержатся, как правило, в специальных законах об охране товарных знаков. Ряд норм, однако, содержится и в гражданском законодательстве о пресечении недобросовестной конкуренции.

Таким образом, анализируя источники права ряда зарубежных стран, можно утверждать, что несмотря на имеющиеся различия в правовом регулировании, многие подходы этого регулирования совпадают и институты товарных знаков в законодательствах разных стран имеют много общего.

КОНСТИТУСИЯ ВА АДОЛАТИ СУДИ

Мұхаммад МИРЗОЕВ
деништүй соли 3

Конститутсия ҆Т 6 ноябрь соли 1994 қаз тариқи раъйпурсии умумихалқи бевосита аз ҷониби шаҳрвандони ҆Т қабул карда шуд, ки бо он ҆Т худро давлати соҳибхитиёр, демократӣ, ҳуқуқбунёд, дунявӣ ва ягона эълон намуд.

Кафили ҳифзи ҳуқуқу озодиҳои инсон ва шаҳрванд будани Конститутсия дар он зоҳир мегардад, ки Конститутсия эътибори олии ҳуқуқӣ дошта, меъёрҳои он мустақиман амал мекунанд. Қонунҳо ва дигар санадҳои ҳуқуқие, ки хилоғи конститутсиянд, эътибори ҳуқуқӣ на-доранд.

Баъд аз қабули Конститутсия ҆Т дар кишвар марҳилаи нави рушди давлатдорӣ оғоз гардид. Дар ин давра ба ҷои Комитети назорати конститутсионӣ мақоми маҳсуси судӣ бо номи Суди конститутсионӣ ҆Т таъсис дода шуд, ки асоси ташкилио ҳуқуқии он аз Конститутсия сарчашма меги-

рад.

Ба ҳар як шоҳаи ҳокимият дар доираи ваколатҳои пешбининамудаи Конститутсия вазифаҳо оид ба ҳифзи ҳуқуқу озодиҳои инсон вогузор карда шуда, нишонаи олии он ин ҳифзи судии ҳуқуқу озодиҳои инсон ва шаҳрванд мебошад. Зоро дар сурати риоя нашудани ин ҳуқуқҳо аз ҷониби дигар мақомот, шахс метавонад бо истифода аз ҳифзи судӣ, шоҳаҳои дигари ҳокимиатро уҳдадор намояд, ки ин ё он амалеро, ки ҳуқуқу озодиҳои ўро маҳдуд ва ё поймол намудааст, бартараф намояд.

Ҳимояи ҳуқуқу озодиҳо на танҳо вазифаи ҳокимиати судӣ, балки самти асосии фаъолияти дигар шоҳаҳои ҳокимиати давлатӣ низ мебошад. Дар ин бора қонунҳои алоҳидаи соҳавиро номбар кардан мумкин аст, ки дар онҳо низ масъалаи ҳифзи ҳуқуқу озодиҳои шаҳрвандон таҳқим ёфтааст. Аз ҷумла Қонунҳои ҆Т «Дар бораи милитсия», «Дар бораи кумитаи давлатии амнияти миллӣ», «Дар бораи

муқовимат ба коррупсия» ва гайраҳо.

Масъалаи маҳдуд намудани ҳуқуқу озодиҳои инсон ва шаҳрвандро Конститутсия ҳамчун ҳолати истисноӣ ва дар ҳолатҳои пешбининамудаи қонун раво дониста, мақсади онро ҳамчун таъмини ҳуқуқу озодиҳои дигарон, тартиботи ҷамъияти, соҳти конститутсиониву тамомияти арзӣ арзёбӣ менамояд.

Конститутсия ва қонунҳои ҷумҳурӣ вазифаҳои асосӣ, ташкил ва фаъолияти судҳоро пурра ба танзим даровардаанд. Мувоғиғи он ҳокимиати судӣ мустақил буда, аз номи давлат ва аз тарафи судяҳо амалӣ мегардад. Ҳокимиати судӣ ҳуқуқу озодиҳои инсон ва шаҳрванд, манфиати давлат, ташкилоту муассиса, қонунияти адолатро ҳифз мекунад.

А д о -
л а т и
с у д и р о
С у д и
к о н с т и т у -
т с и -

ва ҳоҳия, Суди иқтисодии ВМКБ, Судҳои иқтисодии вилоят ва шаҳри Душанбе амалӣ мекунанд.

Салоҳияти судҳои мазкур дар Қонунҳои конститутсионӣ «Дар бораи Суди конститутсионии ҆Т» ва «Дар бораи судҳои ҆Т» нишон дода шудааст.

Амалӣ намудани адолати судӣ бо баррасӣ намудани аризаҳои шаҳрвандон дар мурофиҳои судии конститутсионӣ, граждани, иқтисодӣ, оилавӣ, ҷиноятӣ ва маъмурӣ ба миён мөяд.

Мурофиа ба тарзи му боҳиса ва дар асоси баробарии тарафҳо сурат гирифта, он дар ҳамаи судҳо ба тарзи ошкоро гузаронида мешавад, ба гайр аз ҳолатҳои пешбининамудаи қонунгизорӣ.

Маҳз барои риоя намудани принципҳои мазкур соли 2008 Кодекси мурофиавии граждани ҆Т ва Кодекси ҳуқуқвайронкунии маъмурии ҆Т қабул ва мавриди амал қарор дода шуд, Кодекси мурофиавии иқтисодии ҆Т 5 январи соли 2008 қабул шуда, аз 1 апрели соли 2008 мавриди амал қарор гирифт. Соли 2009 бошад, Кодекси мурофиавии ҷиноятӣ ҆Т қабул ва

аз 1 апрели соли 2010 мавриди амал қарор дода шуд.

Бори аввал дар сатҳи қонунгизорӣ эътироф шуд, ки суд мақоми таъқиби ҷиноятӣ нест.

Дар баррасии парвандаҳои граждани ва оилавӣ ҳалномаҳои судӣ танҳо дар доираи даъвои пешниҳодшуда қабул гардида, ҳуқуқи суд, ки метавонист аз доираи даъвои пешниҳодшуда барояд, бардошта шудааст. Яъне бо ин принципҳои дар доираи талаботи пешниҳодшудаи даъво баррасӣ намудани ариза, мурофиа ва баробарии тарафҳо ҳифз карда шуд.

Тибқи талаботи Кодекси мурофиавии ҷиноятии ҆Т бошад, ба ҳабс гирифттан, маҷбурий ба муассисаи тиббӣ ё тарбиявӣ нигоҳ доштани шахс, кофтукови манзил, гӯш ва сабт карданни гуфтугӯи телефонӣ ва дигар мукотибот танҳо дар асоси қарори судя ба иҷро расонида мешавад.

Кодекси ҳуқуқвайронкунии маъмурии ҆Т баррасии тамоми он ҳуқуқвайронкунҳо, ки барои онҳо ҷазо дар намуди маҳрум намудан аз ҳуқуқҳо пешбинӣ шудааст, ба судҳо voguzor намудааст.

Дар поён изҳор бояд дошт, ки эътироф, риоя, иҷро ва ҳифзи Конститутсия ва дигар қонунҳои амалкунандаи Тоҷикистон вазифа ва қарзи шаҳрвандии ҳар яки мост.

онӣ,
Суди
Олии
иқтисодӣ,
Суди ҳар-
бӣ, Суди
ВМКБ, Судҳои
вилоят, шаҳри
Душанбе, шаҳр

КОНСТИТУСИЯ – ИФОДАГАРИ ОРМОНҲОИ МИЛЛӢ

Ангеза ГУЛМАМАДОВА
деништүй соли 3
(ИДХ)

Сари волои миллат
ҳаст, Сарқонун,
Нишон аз қомати болои
миллат ҳаст, Сарқонун.
Гули мақсуди миллат
яқдилию
яқдигарфаҳмист,
Шаҳодатномаи зебои
миллат ҳаст, Сарқонун.

Конститутсия шоҳсун тун ва шиносномаи тақдирсози ҳалқи тоҷик мебошад. Истиқполият бузургтарин нэъмат барои миллати мо маҳсуб мешавад, зоро бо шарофати он мамлакати мо ба ҷодаи нави озодӣ ва ободкорӣ қадам гузошт. Дар давраи мураккаби ҷангу низоъҳои шаҳрвандӣ роҳбарияти мо барои ҳифзи адолати иҷтимоӣ ва

таъмини истиқполияти сиёсиву иқтисодӣ кӯшишҳои зиёдеро анҷом дод. Ватанро аз вартаи нешshawӣ ҳаҳид. Барои ҳифзи ин арзишҳои муқаддас барои миллати тозабунёд Конститутсияи навчун обу ҳаво лозим шуд. 6 ноябрь соли 1994 Конститутсияи нави ҆Т қабул гардид, ки чун машъалои роҳи ояндаи миллату давлатро рӯшанӣ ва нур ҳаҳид. Ҳамин машъали тобони пурзие буд, ки ватани азизамон ба пешравиҳои назаррас ноил гардид ва аз як мамлакати ҷанғзадаи ақибмона ба мамлакати ободу шукуфон табдил ёфт. Ӯҳиста-оҳиста бенизомӣ, ҳарчу мараҷе, ки дар солҳои 90-ум буд, аз байн рафт. Конститутсия чун мурғи ҳумоюн, яъне мурғи баҳт ҳуқуқу озодиҳои инсону шаҳрвандонро таъмин ва ба низом даровард.

Донишманди Рими Қадим Ситсерон гуфтааст: «Агар

озод будан ҳоҳӣ, ғуломи қонун бош!». Суҳанони ҳакимони ин файласуф дурустанд. Бояд мо низ ҳамчун ҳимояро қонун муҳимтарин мағҳумҳо, мазмуни қонунгизорӣ, тарзҳои ҳифзу ҳуқуқу озодиҳои инсон ва шаҳрвандон ва гайраро омӯзем ба барои татбиқи он кӯшиш наамоем.

**Шаҳи қонуни мо баҳти
накуи рӯзгори мост,
Навои дилнишини
андалеби шоҳроҳи
мост.**

Ба ҳифзи қонуни ҳаққу ҳуқуқи ҳалқи номовар,
Шиори мо адолатнокӣ
андар рӯзгори мост
Бе ташаккули шуури ҳуқуқӣ ва фарҳанги ҳуқуқӣ дар байни аҳолӣ риояи талаботи қонун ва дарки моҳияти ҳуқуқу уҳдадориҳо аз ҷониби шаҳрвандон ғайриимкон аст. Дар ин бора Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои

миллат чунин таъқид мекунанд: «Рушди давлати демократӣ, ҳуқуқбунёд ва дунявӣ ба сатҳи дониш ва маърифати ҳуқуқии аҳолӣ вобастагии зиёд дорад».

Конститутсия дар таърихи башарият мавқеи маҳсусро ишғол намуда, дар инкишофи ҷомеа нақши муҳимро иҷро менамояд. Мағҳуми Конститутсия ҳанӯз дар Рими қадим маъмӯл буд. Баъзе санадҳои ҳуқуқии он давра чунин ном дошт. Конститутсия ҳамчун ҳуҷҷати сиёсии ҳуқуқӣ соли 1787 дар ИМА ба вучуд омад. Лекин, қайд кардан лозим аст ки дар қашғ ва инкишофи Конститутсия саҳми дигар мамлакатҳо низ ҷой дорад. Таърихи инсоният нишон медиҳад Эъломияи ҳуқуқи башари Куруши Кабирро, ки зиёда аз 2500 сол қабл қабул шуда буд, ёд дорад. Дар ин бора Президенти мамлакат Эмо-

малӣ Раҳмон чунин қайд кардааст: «Ҳарчанд илми ҳуқуқшиносии мамолики фарб қонунҳои асосӣ ва қонунҳои ин кишварро ҳамчун манбаи нахустини пайдоиш ва эътирофи ҳуқуқу озодиҳои инсон мешуморад, вале миллати мо дар ҳаллу фасли ин масъалаи дар ҳошияни таърихи башар набудааст».

Конститутсия ҆Т дастоварди миллӣ ба ҳисоб рафта, дар он муқаддасоти миллӣ, даҳлопазирӣ ҳудуди давлат ифода ёфтааст. Он ифодагари ормонҳои ҳазорсолаи ҳалқи тоҷик ба ҳисоб рафта, давлатро ҳамчун таъяғоҳи арзишҳои ҳуқуқи инсон, қонун ва демократия эълон мекунад. Конститутсия ифодагари шараф, номус, ҳуқуқу озодиҳои маҳсуб мейёбад. Мо бояд ин санади бузургро арғузорӣ намоем. Рӯзи Конститутсия ҆Т фарҳунда бод!

ХАРОЧОТИ ТҮЙИ ДОМОДИЮ

(ОИД БА МАСЪАЛАЙ БАРРАСИИ БАХСХО ВОБАСТА БА

Фирұз СУЛАЙМОНОВ
дотсенти кафедраи
хуқуқи байналмилади

Ба ҳамагон маълум баст, ки яке аз давраҳои ҳаёти ҳар як инсон, хоҳ мард ва ҳоҳ зан, ин амалий гардида-ни ҳоҳишу армони онҳо оид ба бастани ақди никоҳ бо ҷуфти ба ҳам муносиб ва ташкил намудани оилаи солим мебошад. Ин нияти ҳар як фард буда, бо бастани ақди никоҳ ҳаёти инсонро ҳатто метавон ба ду қисмат тақсим намуд: то бастани ақди никоҳ ва баъди бастани ақди никоҳ, агар инсон ба сифати «ҷавон» арзёбӣ шаваду, бештари маврид танҳо барои худ масъул бошад, баъди бастани ақди никоҳ аллакай масъулияти муайян бар дӯши шахсони оиларо бунёдкунанда вогузор карда шуда, онҳо барои солим нигоҳ

доштани оила, пешравии он, ба дунё овардани насли наврас ва тарбиян дахлдори минбаъдан он масъул мебошанд. Ақди никоҳ яке аз ҳадяҳои ҳаёт буда, шахсон бо як рӯҳи болида ба никоҳ қадам зада, дар дил ҷиҳати ташкили оилаи солим ҳазорҳо орзуҳо ва нақшо мекашанд.

Аз чумла, дар замони мусир дар кишвари мо, аз ҷониби судҳо парвандаҳои граждание мавриди баррасӣ қарор дода шуда истодаанд, ки асоси онҳоро аризаи даъвогии яке аз ҳамсарони аллакай собиқ оид ба баргардонидани ҳарочоти тӯйи никоҳӣ ташкил медиҳад. Яъне, баъди бекор кардани ақди никоҳ ва ҳатто то бекор шудани он, ҳамсарони собиқ

рочоти барои тӯй сарфкар-
дашуда баргардонида ша-
вад.

Албатта, аз нүқтай назары аввал, масъалаи мазкур ба назари хонандаи гиромӣ шояд содда намояд ва чунин ақида ҳам ба миён ояд, ки нахуд шахс ҳароҷоти бо ҳоҳиши ҳуд сарфкарدارо (мутаассифона то ҳол низ ҳолатҳое ҷой доранд, ки шахсро барои амалӣ намудани ҳароҷот, бо роҳи гузоштани шартҳои гунонгун, маҷбур менамоянд), тариқи судӣ талаб намояд. Аммо, аз дигар нүқтай назар, аз ҷумла аз нүқтай назари ҳуқуқӣ масъалаи мазкур бояд ҳаллу фасл карда шавад, зеро мутобики муқаррароти қонунгузории ҷории ҶТ судҳо ҳангоми қабул намудани ҳалнома, ё бо қонеъ намудани аризаи даъвогӣ ва ё рад намудани аризаи даъвогӣ, онро бояд ба муқаррароти қонун асоснок намоянд.

Бобаста ба ин меҳоҳем, ки баъзе аз фикру андешаҳои худро оид ба масъалаи мазкур иброз намоем.

да мешавад.

Аризаи даъвогӣ ба сифати воситае баромад менамояд, ки тибқи он субъекти дахлдор аз суд барои барқарор намудани ҳуқуқҳои поймолгардидаи ҳуд муроҷиат менамояд.

худ муроциат менамояд.
Пас, маълум мегар-

вии даъвогар вайрон карда шудааст. Азбаски сухан дар бораи молу мулк мера- вад, пас дар назари аввал метавон гуфт, ки дар ҳола- ти баррасишаванда тибқи пешниҳоди аризаи даъвогӣ ҳуқуқи моликияти даъвогар ба он молу мулке (асосан пуле), ки даъвогар барои гузаронидани ҷашни тӯйи домодию арӯсӣ гузарони- дааст, бояд ҳимоя карда шавад.

Дар ҳақиқат ҳам, принципъи дахлнапазирии моликияти хусусӣ ба сифати принципъи конститутсионӣ эътироф карда шуда, он ба сифати яке аз асосҳои соҳтори конститутсионӣ ва иқтисодӣ аз ҷониби давлат кафолат дода шудааст (м.12-и Конститутсиия ҶТ). Инчунин, дар Конститутсиия ҶТ ҳуқӯқ ба моликият ба сифати яке аз ҳуқӯқҳои озодиҳои асосии инсон ва шаҳрванд эътироф карда шуда, дар ҳолати расонидани зарар аз ҷониби субъектони ҳуқӯқвайронкунанда бояд ҷуброн карда шавад (м.32-и Конститутсиия ҶТ).

(М.32-И КОНСТИТУЦИЯ ҖТ).
Хүкүк ба моликият ҳам-
чун хүкүки субъективии гра-
ждани эльтироф карда шуда,
мохият, унсурхой таркибий
(ваколатхой сохибмулк),
хусусиятхой амалинамои
онро Кодекси граждани
ҖТ танзим менамояд. Му-
тобиқ ба Кодекси гражда-
ни ҖТ сохибмулк, яъне
субъекти хүкүки моликият,
дорои ваколатхой сохибий,
истифодабарӣ ва ихтиёр-
дории объектони дахлдо-
ри ҳүкүки моликият
мебошад. Дар
ҳоле ки тара-
фҳои тӯйи
домодидю
арӯсӣ
орид

ва оростани дастархони пурнозу неъмат ҳамеша бо ҳам маслиҳат намуда, ҳарочотро амалий менамоянд, магар дар бораи поймол кардани ҳуқуқи моликияти даъвогар дар ин ҷо ҳолате ҷой дорад? Албатта не, зоро иhtiёrdorӣ намудани он маблағҳои пулие, ки ҷонибҳо барои гузаронидани тӯй ҳарҷ намудаанд, бо ҳоҳиш ҳуди онҳо сурат гирифта, маҷбуран амалий намудани ҳуқуқҳои мазкур ҷой надорад. Пас, маълум мегардад, ки барои талаби ҳимояи ҳуқуқи моликияти ба он маблағҳои сарфшуда низ ягона асоси ҳуқуқӣ надорад.

надорад.

2) Оё чуброни харочот барои гузаронидани тӯйи домодию арӯсӣ метавонад аз нуқтаи назари на поймол шудани ҳуқуқи моликият, балки дар он асос талаб карда шавад, ки даъвогар бо ҷавобгар ба созиш омада, тӯйи домодию арӯсиро гузарониданд ва азбаски ҳадафи аслии он пош ҳӯрд, пас бояд ҳарочот чуброн карда шавад.

Дар ин асно, аз нүқтаи назари аввал чунин мемнамояд, ки дар байни даъвогар ва ҷавобгар созише (шартнома) оид ба дар сатҳи дахлдор гузаронидани тӯйи домодию арӯсӣ дар шакли шифоҳӣ баста шуда (чӣ тавре ки дар поён мо қайд ҳоҳем намуд, масъалаи мазкур дар ҳолати ба таври хаттӣ баста шудани он дигаргун намешавад), ҷавобгар яке аз уҳдадориҳои худро вайрон намуд. Маҳз ҳамин ба сифати асос барои талаби ҷуброни ҳарочоти аз ҷониби даъвогар сарфшуда, ки тибқи созиши қайдкардашуда амалий гардида буд, баромад мемнамояд.

Чи тавре ки дар боло қайд намудем, аризаи даъвогӣ воситаи судии ҳифзи ҳуқуқҳои субъективии поймолгардида мебошад. Асоси ба миён омадани ҳуқуқҳои субъективии гражданий (бинобар ҳусусияти молу мулкӣ будани онҳо, ин ҳуқуқҳо ба сифати ҳуқуқҳои субъективии гражданий эътироф карда мешаванд) фактҳои ҳуқуқӣ эътироф карда мешаванд. Вобаста ба ин, саволе ба миён меояд, ки оё созиши байни даъвогар ва ҷавобгар ҷиҳати гузаронидани тӯйи домонд

АРҰСЙ: МАСЪАЛАХОЙ ИЛМІЙ-АМАЛІЙ

БАРГАРДОНИДАНИ ХАРОЧОТИ ТҮЙИ ДОМОДИЮ АРҮСЙ)

дию арўсй ба сифати факти ҳукуқӣ эътироф карда мешавад? Дар ҳолати ба саволи мазкур дарёфти посухи мусбат, ҳукуқҳои даъвогар оид ба ҷуброни зарар ба сифати ҳукуқҳои субъективии граждани эътироф карда шуда, бояд тибқи аризан даъвогӣ дар суд ҳифз карда шавад. Ва баръакс, дар ҳолати посухи манғӣ, яъне ҳангоми эътироф накарданни созишномаи зикршуда ба сифати факти ҳукуқӣ оид ба поймол карда шудани ҳукуқҳои субъективии граждани ва ҳифзи судии онҳо набояд сухан равал.

Мусаллам аст, ки ба сифати фактҳои ҳуқуқӣ он ҳолатҳои ҳаётие фаҳмида мешаванд, ки бо онҳо қонунгузорӣ пайдоиш, тафйирёбӣ ва қатъгардии ҳуқуқ ва уҳдадориҳоти субъективии гражданиро муқаррар менамоянд. Дар ин асно, бояд қайд карда шавад, ки шартномаҳо ба сифати яке аз фактҳои ҳуқуқии васеъ татбиқшуда дар муносибатҳои молу мулкӣ эътироф карда мешаванд. Вобаста ба ин, на ҳамаи созишҳо ба сифати шартномаҳои гражданий-ҳуқуқӣ эътироф карда мешаванд, яъне на ҳамаи созишҳо ба сифати факти ҳуқуқӣ пазируфта шуда, асоси ба вучуд омадан, тафйир ёфтани ва қатъ гаштани ҳуқуқ ва уҳдадориҳои гражданий мегарданд. Барои эътирофи ин ё он созишнома ба сифати шартномаи гражданий-ҳуқуқӣ ҳадаф ва ангезаи он бояд хусусияти молу мулкиро доро бошад. Тамоми шартномаҳои даҳлдор, ки ба сифати шартномаҳои гражданий-ҳуқуқӣ эътироф карда мешавад, ба сифати асоси ба вучудӣ, тафйирёбӣ ва қатъгардии ҳуқуқ ва уҳдадориҳои тарафҳои он, инчунин, заминаи пайдошавии муносибатҳои молу мулкӣ гардида, дар ин муносибатҳо ҳаракати молу мулк сурат мегирад. Масалан, дар шартномаи хариду фурӯш, фурӯшандагон молро ба ҳуқуқи ашёии даҳлдори харидор пешниҳод менамояд.

ва дар навбати худ харидор арзиши онро ба фурӯшандагарди пардохт менамояд. Ё ин ки мутобики шартномаи ҳадя, ҳадякунанда бояд тибқи созиш ба ҳадягириш ашёи дахлдорро пешниҳод намояд ва ҳадягириш онро бояд қабул намояд. Пас, маълум мегардад, ки дар тамоми шартномаҳои гражданий-хукуқӣ иродай ду тараф бояд мутобиқат намояд ва дар асоси он тарафҳо ҳукуқ ва уҳдадориҳои субъективии гражданий, ки хусусияти молу мулкиро доранд, пайдо намоянд.

Аз ин чо, агар хусуси-
ятҳои зикр гардидаи шарт-
номаҳои гражданий-ҳуқуқиро
нисбат ба созиши тарафҳо
оид ба гузаронидани тӯйи
домодию арӯсӣ татбиқ на-
моем, чунин ҳолатро пайдо
намудан мумкин аст:

- дар ҳақиқат ҳам дар
созиши мазкур ду тараф
ширкат меваrzанд, ки му-
тобики созиши онҳо бояд
ҳар яке барои гузарони-
дани тӯйи домодию арӯсӣ
миқдори муайяни пулро
пардохт намояд. Дар ҳола-
ти пардохт намудани пул,
тарафҳо уҳдадории худро
ичро карда эътироф карда
мешаванд, пас асоси та-
лаб намудани ҷуброни за-
рар низ нест, зеро тарафи
ҷавобгар низ уҳдадории
худро ичро намуд;

- дар тамоми шартномаҳои гражданий-хуқуқӣ ҳадафи тарафҳо хусусияти молу мулкӣ доранд. Дар созиши баррасишаванда магар гузаронидани тӯйи домодию арӯсӣ ба сифати ҳадафи молу мулкӣ эътироф карда мешавад? Албатта, не.

Пас, маълум мегардад,
ки созиши баррасишаван-
да ба сифати шартномаи
гражданӣ- ҳуқуқӣ эъти-
роф карда
на- меша-
вад
ва

асоси пайдо шудани ҳуқуқ
ва уҳдадориҳои субъекти-
вии гражданӣ низ намебо-
шанд.

3) Чуброни зарари маънавий.

Дар таҷриба ҳолатҳо низ ҷой доранд, ки дарьвогар бо аризай даъвогӣ барои баргардонидани чуброни зарари тӯйи домодию арӯсӣ ба суд муроҷиат менамояд ва асоси талаб намудани чунин ҷубронро камбудиҳои шахсӣ (физиологии) яке аз ҳамсарон ташкил менамояд. Дар ин асно, ҳарчанде ки талаби ҷуброни ҳароҷот барои барқарор намудани ҳуқуқҳои субъективии гражданий, ки аз муносибатҳои молу мулкӣ бармеояд, асос намегардад, зоро дар байнӣ тарафҳо ҳангоми гузаронидани тӯйи домодию арӯсӣ муносибати молу мулкӣ вуҷуд надорад, аммо, агар даъвогар, бо назардошти ҳолатҳои ҷойдошта (нуқсонҳои физиологии) яке аз ҳамсарон, ки асоси аз байн рафтани

муносибатҳои оилавӣ гардиддаанд) талаби ҷуброни зарари маънавӣ намояд. Пас масъала чӣ гуна бояд баррасӣ шавад?

Ҷуброни зарари маънавӣ воситаи судии ҳифзи ҳуқуқҳои ғайри молу мулкӣ буда, баҳри рафъи оқибатҳои ҳолати ногуори рӯҳии инсон ҷуброн карда мешавад. Вобаста ба ин, объекти «поймолшавии» муносибатҳое, ки аз он талаботи ҷуб-рони зарари маънавӣ бармеояд, ҳуқуқҳои ғайри молу мулкӣ (ҳуқуқ

ба неъматҳои ғайримоддӣ) мебошанд. Дар ҳолати дарҷгардида кадом ҳуқуқҳои ғайри молу мулкӣ даъвогар поймол мешаванд? Ҳукуқ ба шаъну шараф, ки ба сифати яке аз ҳуқуқҳои ғайри молу мулкӣ эътироф карда мешавад. Ҳангоми вайрон шудани ҳуқуқҳои зикршуда механизмҳои ҳифзи ҳуқуқҳои субъективии гражданий истифода бурда мешаванд, ки хусусияти «вайроншавии» ҳудро доранд. Масалан, яке аз ин ҳолатҳои вайроншавии ҳуқуқҳои мазкур ин хақорат ва туҳмат (м.174.1-и Кодекси гражданий ҶТ) мебошанд. Пас, аз ин бармеояд, ки барои вайроншавии ҳуқуқҳои ғайри молу мулкӣ, таркиби дахлдори кирдори ғайриқонунӣ бо номи «ҳуқуқвайронкунии гражданий» зарур мебошад, ки аз ҷониби субъекти дахлдор (ҷавобгар) баҳри поймол намудани ҳуқуқҳои субъективии тарафи дигар (даъвогар) равона карда мешавад.

Хулоса кардан мумкин аст, ки дар ҳолати талаб намудани ҷуброни зарар, барои қонеъ намудани аризai даъвогӣ ҳадди ақал чунин унсурҳо бояд ҷой дошта бошанд: субъектони дахлдор – ҳукуқвайронкунанда ва ҷабрдида; объекти ҳукуқвайронкунӣ – ин ё он манфиати ҷабрдида, ки аз ҷониби қонун мустаҳкам карда шудааст; содир на-мудани

хүкуқвайронкунин гражданий, янье содир намуданы кирдо-ре, ки бар хилофи муқаррапоти қонунгозории гражданий равона карда шуда, хүкуқхи субъективии гражданиро поймол менамояд.

Дар ҳолати баррасиша-
ванд, ҳарчанде як қатор
унсурхо чой дошта бошанд
ҳам, аз қабили субъектон
(тарафҳо) ва шартан ҳам
бошад – объект, аммо
худи факти содир намуда-
ни ҳукуқвайронкунии гра-
жданий чой надорад. Яъне,
ҳангоми гузаронидани тӯйи
домодию арӯсӣ, якум, қо-
нунгузории гражданий уҳда-
дории тарафҳоро оид ба
иттилоъ додан вобаста ба
чунин «камбузиҳои» чой-
дошта пешбинӣ наменамояд
ва агар чунин бошад, пас
азбаски уҳдадории маз-
кур ба сифати уҳдадории
субъективӣ эътироф кар-
да намешаванд, пас муқо-
били он уҳдадорӣ ҳукуқи
субъективии гражданий низ
вучуд надорад. Вобаста ба
ин, вайрон намудани чунин
«уҳдадорӣ» ҳукуқи субъек-
тивии касеро поймол наме-
кунад ва аз ин лиҳоз тариқи
аризаи даъвогӣ набояд ҳи-
моя карда шавад.

Масъалаи дигар ин эътирофи чунин «ухдадориҳо» ба сифати уҳдадории натуралӣ мебошад. Албатта, дар чунин мақолаи хурд баррасии масъалаи мазкур аз имкон берун аст, аммо бояд қайд намоем, ки ба ақидаи мо чунин уҳдадориҳо ба сифати уҳдадории натуралӣ набояд эътироф карда шаванд. Зеро, худ эътирофи чунин «ухдадориҳо» ба сифати уҳдадориҳои натуралӣ маънои онро дорад, ки дар ин ҳолат, дар муносибатҳои мазкур, кредитор ва қарздор, объекти уҳдадорӣ, ҳуқуқҳои субъективии дахлдор вучӯд доранд, ки онҳо тариқи судӣ ҳимоя карда намешаванд.

Хулоса, маълум карда мешавад, ки дар муносибатҳои мазкур ҳуқуқҳои субъективии гражданий ба таври дахлдор вуҷуд на-доранд ва қонеъ намудани аризаҳои даъвогӣ дар ин ҳолатҳо баҳснок мебошад. Албатта, масъалаи мазкур инчунин бояд аз нуқтаи на-зари фарҳанги ҳуқуқӣ баҳо дода шавад, зоро масъала дар чаҳорҷӯбай на ҳуқуқ ва қонунгузорӣ, балки урфу одатҳо ва маданияту фарҳанги инсонӣ баррасӣ карда мешавад.

Анвар САФАРЗОДА
мудири кафедраи
хуқуқи чиноятӣ

Дар ҶТ соли 2011 бо дастгирии бевоситаи Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти ҶТ, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон, Қонуни ҶТ «Дар бораи масъулияти падару модар дар таълиму тарбияи фарзанд» қабул гардид, ки хело ҳам саривақтӣ ва зарур буд. Чунки дар қонуни мазкур вазифа ва уҳдадории волидайн на танҳо дар таълиму тарбияи фарзанд, балки дар таъминоти онҳо низ пешбинӣ мегардад.

Дар баробари ин, қонунгузории оилавӣ низ муқаррар менамояд, ки падару модар вазифадоранд, ки фарзандони ноболиги худро таъмин намоянд. Агар падару модар фарзандони худро таъмин накунанд, маблаг барои таъминоти онҳо (алимент) аз падару модар тибқи тартиби муқаррарнамудаи судӣ ситонида мешавад.

Сипехр МУҲАММАДИЕВ
донишҷӯи соли 5

КОДЕКСИ ЧИНОЯТИ: МАНФИАТИ ДОНИШҖӮЁНРО ҲИФЗ МЕБОЯД!

Воқеан, волидон на танҳо аз нуқтаи назари ҳуқуқӣ, балки аз назари моҳияти инсонӣ низ уҳдадоранд, ки дар таълиму тарбия ва таъминоти фарзандон саҳми бориз дошта бошанд. Махҳомили молу мулкӣ имконият медиҳад, ки фард аз давраи хурдсолӣ дар фикри таъминоти моддии худ нашуда, балки барои инкишофи рӯҳӣ ва ҷаҳонбинии худ кӯшиш намояд.

Мутаасифона, дар ҷомеаи инсонӣ ҳолатҳои зиёде вомехӯранд, ки оилаҳо бо сабабҳои гуногун пош хурда, фарзандон аксаран ба тарбияи яке аз волидон қарор мегиранд. Бинобар ин, қонунгузорӣ муқаррар менамояд, ки дар сурати бекор гаштани никоҳ, ҷиҳати таъмини молии фарзандон ба онҳо алимент пардохта шавад. Пардохти алимент на танҳо вазифа, балки уҳдадории волидайн буда, тавассути қонунгузории оилавӣ мавриди танзим қарор мегирад. Дар баробари ин, қонунгузории чиноятӣ барои барқасдана саркаши намудани падару модар аз таъминоти фарзандон ҷавобгарии чиноятиро муқаррар намудааст. Аз ин андеша бармеояд, ки қонунгузории чиноятӣ барои ҳифзи манфиатҳои моддии фарзандон меъёри маҳсус муқаррар намудааст.

Мутобики моддай 177-и Кодекси чиноятӣ барои бадқасдана, яъне бидуни сабабҳои узрнок бештар аз се моҳ саркаши намудани падару модар (ё яке аз онҳо) аз иҷрои қарори суд оид ба пардохти маблаг барои таъминоти фарзандони ноболиг ё фарзандони ғайри қобили меҳнат, ки синнашон ба ҳаждаҳсолагӣ расидааст ё фарзандони ба синни балоғат расида, ки донишҷӯёни шакли таҳсилӣ рӯзонаи муассисаҳои таълимии таҳсилоти миёна ва олии касбӣ мебошанд, мутаносибан ба синни бистсолагӣ ва бистучорсолагӣ расидаанд, ба сифати ҷабрдида аз чиноятӣ мазкур шуда на метавонад.

Ноболиг, ҳамчунин фарзандони ғайри қобили меҳнат, ки синнашон ба ҳаждаҳсолагӣ расидааст, ҷавобгарии чиноятӣ пешбинӣ менамояд.

Қонунгузории оилавӣ пардохти алиментро на танҳо нисбати кӯдакони нодолиг ё фарзандони ғайри қобили меҳнат, балки нисбати фарзандони болиги таҳсилкунанда низ муқарар менамояд. Мутобики моддай 86-и Кодекси оилаи ҶТ суд метавонад барои фарзандони ба синни балоғат расида, ки донишҷӯёни таҳсилӣ рӯзонаи муассисаҳои таълимии таҳсилоти миёна ва олии касбӣ мебошанд, мутаносибан то ба синни бистсолагӣ ва бистучорсолагӣ расидаанд.

Дихад, ки ба ҳайси ҷабрдида аз чиноятӣ дар моддаи 177-и КҔ пешбини шуда, танҳо фарзандони ноболиг шуда метавонанд. Шахсоне, ки синни ҳаждаҳро пур намудаанд, аз ҷумла фарзандони ба синни балоғат расида, ки донишҷӯёни таҳсилӣ рӯзонаи муассисаҳои таълимии таҳсилоти миёна ва олии касбӣ мебошанд, мутаносибан ба синни бистсолагӣ ва бистучорсолагӣ расидаанд, ба сифати ҷабрдида аз чиноятӣ мазкур шуда на метавонад.

Чунки, мутобики қисми 1

моддай 86 Кодекси чиноятӣ шахсоне

ноболиг эътироф мегарданд, ки дар

вақти содир намудани чиноятӣ шахсоне

ноболиг эътироф мегарданд, ки дар

вақти содир намудани чиноятӣ шахсоне

ноболиг эътироф мегарданд, ки дар

вақти содир намудани чиноятӣ шахсоне

ноболиг эътироф мегарданд, ки дар

вақти содир намудани чиноятӣ шахсоне

ноболиг эътироф мегарданд, ки дар

вақти содир намудани чиноятӣ шахсоне

ноболиг эътироф мегарданд, ки дар

вақти содир намудани чиноятӣ шахсоне

ноболиг эътироф мегарданд, ки дар

вақти содир намудани чиноятӣ шахсоне

ноболиг эътироф мегарданд, ки дар

вақти содир намудани чиноятӣ шахсоне

ноболиг эътироф мегарданд, ки дар

вақти содир намудани чиноятӣ шахсоне

ноболиг эътироф мегарданд, ки дар

вақти содир намудани чиноятӣ шахсоне

ноболиг эътироф мегарданд, ки дар

вақти содир намудани чиноятӣ шахсоне

ноболиг эътироф мегарданд, ки дар

вақти содир намудани чиноятӣ шахсоне

ноболиг эътироф мегарданд, ки дар

вақти содир намудани чиноятӣ шахсоне

ноболиг эътироф мегарданд, ки дар

вақти содир намудани чиноятӣ шахсоне

ноболиг эътироф мегарданд, ки дар

вақти содир намудани чиноятӣ шахсоне

ноболиг эътироф мегарданд, ки дар

вақти содир намудани чиноятӣ шахсоне

ноболиг эътироф мегарданд, ки дар

вақти содир намудани чиноятӣ шахсоне

ноболиг эътироф мегарданд, ки дар

вақти содир намудани чиноятӣ шахсоне

ноболиг эътироф мегарданд, ки дар

вақти содир намудани чиноятӣ шахсоне

ноболиг эътироф мегарданд, ки дар

вақти содир намудани чиноятӣ шахсоне

ноболиг эътироф мегарданд, ки дар

вақти содир намудани чиноятӣ шахсоне

ноболиг эътироф мегарданд, ки дар

вақти содир намудани чиноятӣ шахсоне

ноболиг эътироф мегарданд, ки дар

вақти содир намудани чиноятӣ шахсоне

ноболиг эътироф мегарданд, ки дар

вақти содир намудани чиноятӣ шахсоне

ноболиг эътироф мегарданд, ки дар

вақти содир намудани чиноятӣ шахсоне

ноболиг эътироф мегарданд, ки дар

вақти содир намудани чиноятӣ шахсоне

ноболиг эътироф мегарданд, ки дар

вақти содир намудани чиноятӣ шахсоне

ноболиг эътироф мегарданд, ки дар

вақти содир намудани чиноятӣ шахсоне

ноболиг эътироф мегарданд, ки дар

вақти содир намудани чиноятӣ шахсоне

ноболиг эътироф мегарданд, ки дар

вақти содир намудани чиноятӣ шахсоне

ноболиг эътироф мегарданд, ки дар

вақти содир намудани чиноятӣ шахсоне

ноболиг эътироф мегарданд, ки дар

вақти содир намудани чиноятӣ шахсоне

ноболиг эътироф мегарданд, ки дар

вақти содир намудани чиноятӣ шахсоне

ноболиг эътироф мегарданд, ки дар

вақти содир намудани чиноятӣ шахсоне

ноболиг эътироф мегарданд, ки дар

вақти содир намудани чиноятӣ шахсоне

ноболиг эътироф мегарданд, ки дар

вақти содир намудани чиноятӣ шахсоне

ноболиг эътироф мегарданд, ки дар

вақти содир намудани чиноятӣ шахсоне

ноболиг эътироф мегарданд, ки дар

вақти содир намудани чиноятӣ шахсоне

ноболиг эътироф мегарданд, ки дар

вақти содир намудани чиноятӣ шахсоне

ноболиг эътироф мегарданд, ки дар

вақти содир намудани чиноятӣ шахсоне

ноболиг эътироф мегарданд, ки дар

вақти содир намудани чиноятӣ шахсоне

ноболиг эътироф мегарданд, ки дар

вақти содир намудани чиноятӣ шахсоне

ноболиг эътироф мегарданд, ки дар

вақти содир намудани чиноятӣ шахсоне

ноболиг эътироф мегарданд, ки дар

вақти содир намудани чиноятӣ шахсоне

ноболиг эътироф мегарданд, ки дар

вақти содир намудани чиноятӣ шахсоне

ноболиг эътироф мегарданд, ки дар

вақти содир намудани чиноятӣ шахсоне

ноболиг эътироф мегарданд, ки дар

вақти содир намудани чиноятӣ шахсоне

ноболиг эътироф мегарданд, ки дар

вақти содир намудани чиноятӣ шахсоне

ноболиг эътироф мегарданд, ки дар

вақти содир намудани чиноятӣ шахсоне

ноболиг эътироф мегарданд, ки дар

вақти содир намудани чиноятӣ шахсоне

ноболиг эътироф мегарданд, ки дар

ва

НАҚШИ КОНСТИТУТСИЯ ДАР ТАҲКИМИ ҲУҚУҚИ ИНСОН

Шараф ИСКАНДАРОВ
ассистенти кафедраи
хуқуқи инсон ва
хуқуқшиносии муқоисавӣ

Вазъи ҳуқуқии инсон ва шаҳрванд дар чомеа, таъмини озодии шахсият яке аз масъалаҳои рӯзмарра ва асосии пешрафти чомеа ба шумор меравад. Воситаи асосии мустаҳкамкунӣ ва эътироғи озодии мавҷуда аз ҷониби давлат ин Конститутсияи ҶТ аввалин маротиба дар таърихи давлатдории Тоҷикистони мусосир ғояи давлати ҳуқуқбунёдро мустаҳкам намуда, арзишҳои зиёди ҳуқуқиро дар худ инъикос намуд.

Яке аз нишонаҳои асосии давлати ҳуқуқбунёдро мустаҳкам намуда, арзишҳои зиёди ҳуқуқиро дар худ инъикос намуд.

Яке аз нишонаҳои асосии давлати ҳуқуқбунёдро мустаҳкам намуда, арзишҳои зиёди ҳуқуқиро дар худ инъикос намуд.

Сии давлати ҳуқуқбунёд ин кафолати ҳуқуқу озодиҳои инсон ва таъмини амалишавии онҳо дар чомеа мебошад. Аз ин рӯ, гуфтани мумкин аст, ки қариб тамоми меъёрҳои Конститутсия ба масъалаи ҳуқуқи инсон баҳшида шуда, дарбаргирандаи тамоми ҷанбаҳои фаъолияти инсонӣ мебошад. Далели гуфтаҳо ин аст, ки боби дуюми Конститутсияи ҶТ «ҳуқуқ, озодӣ ва вазифаҳои асосии инсон ва шаҳрванд» ном гирифтааст ва он дарбаргирандаи 34 модда мебошад. Дар боби мазкур ҳуқуқҳои фитрӣ ва позитивии инсон пешбинӣ гардида, дар моддаи 5-ум башад, инсон, ҳуқуқу озодиҳои ўарзиши ойи эътироғ гардидааст. Дар маҷмӯъ оид ба вазъи ҳуқуқии инсон ва шаҳрванд ва масъалаҳои ба онҳо во-баста зиёда аз 42 моддаи Конститутсия баҳшида шудааст.

Конститутсияҳои собиқ ИҶШС ва ҷумҳуриҳои аъзо соҳтмони чомеаи коммунистико максади худ эълон намуда, инсонро ҳамчун шаҳрванди давлат ва аъзои ҷамъият мөхисобиданд. Конститутсияи амалкунданаи Ҕумҳурии соҳибистиколи Тоҷикистон бошад, даққик муйян менамояд, ки инсон, ҳуқуқу озодиҳои он арзиши ойи мебошанд. Аз ҷумла, дар Конститутсия муқаррар шудааст, ки

ҳуқуқу ва озодиҳои инсон ва шаҳрвандро давлат эътироғ, риоя ва ҳифз менамояд (қ. 3 м.5 Конститутсияи ҶТ).

Мақоми хоса дар ҳимояи ҳуқуқу ва ҳифзи манфиатҳои қонуни инсон ва шаҳрванд ба ҳокимиҳати судӣ тааллӯқ дорад. Ҳимояи судии ҳуқуқу ва озодиҳои инсон ва шаҳрванд яке аз воситаҳои самараҳаҳои барқарор на-мудани ҳуқуқҳои поймолшу-да ба ҳисоб меравад. Дар ҳимояи ҳуқуқи инсон дар давлатҳои демократӣ нақши ҳокимиҳати судӣ қалон мебо-

шад, ҷониби он қуллаи баланди ҳимояи ҳуқуқу пазируфта шудааст. Конститутсияи кафолатҳои қонуни инсонро ҳокимиҳати судиро муқаррар мушкарар намуда, мустақилият ва соҳибихтиёрии онро таъмин менамояд. Талаботи муқаррарнамудаи Конститутсия нисбати судяҳо – дар асоси принципҳои демократӣ ба-амалбарории ҷадолати судӣ, имконияти гирифтани ёрии ҳуқуқии дастрас барои ҳар инсон, ҳимояи ҳуқуқи шаҳсият ва ғайра мавқеи судро дар ҳимояи ҳуқуқу озодиҳои назаррас мегардонанд.

Эътибор ва нуғузи Конститутсияи ҶТ бо он муйян карда мешавад, ки он пеш аз ҳама ҳамчун воситаи меъёрӣ-ҳуқуқии асосӣ барои таъмини ҳуқуқу озодиҳои инсон ва шаҳрванд баромад мекунад.

Аз ин ба хулосае омадан мумкин аст, ки Конститутсияи ҶТ ҷавобӣ ба талаботи давлати демократӣ ба ҳисоб меравад ва дар рӯйхати даҳгонаи конститутсияҳои беҳтарини дунё ворид гаштааст.

КОНСТИТУТСИЯ – ДАСТОВАРДИ АРЗИШМАНД

Кабули Конститутсияи ҶТ ҳамчун дастоварди арзишманади ҳалқи тоҷик дар бунёди давлати соҳибихтиёр, демократӣ, ҳуқуқбунёд, дунявӣ ва ягона мавқеи мӯҳимро ишғол намуда, дар рӯҳи рушду инкишоғи тамоми муносибатҳои давлатдории миллӣ-амон нақши арзандагузошт. Мӯҳимтар аз ҳама қабули ин санади тақдирсоз имконият фароҳам овард, то кишвари азизамон ба сафи давлатҳои демократии ҷаҳони мусосир ғардишад ва ҳамчун давлати комилхуқӯк аз тарафи созмонҳои байналмиллалӣ эътироғ гардад.

Баъди ба Истиқполияти давлатӣ расидани Тоҷикистон қувваҳои қудратталаби дохилию ҳориҷӣ тавонистанд қишишаронро ба гирдobi даргириҳои дохилии ҳуనин қашанд. Ҳокимиҳати иҷроия комилан фалаҷ гардида ҷаҳони шаҳрвандӣ барои ҳалқу кишвари мушкелоти зиёдеро ба бор овард. Мамлакат дар вартаи нобудӣ қарор дошт. Дар ин давраи тақдирсоз маҳз ба Шӯрои Олии ҶТ даъвати 12-ум ягона мақоми конститутсияни фаъол мусассар гардид, ки қувваҳои солими ҷамъиятро дар гирдаш ҷамъӣ кунад. Замоне, ки дар пойтаҳти мамлакат шаҳри Душанбе гузаронидани Иҷлосияи навбатии 16-уми Шӯрои Олии ҶТ

ғарииимкон буд, роҳбарияти Шӯрои Олий қарор дод, ки иҷлосияро дар шаҳри бostonии Ҳуҷанд даъват намояд. Бозёғти муҳимтарини иҷлосияи 16-уми Шӯрои Олии ҶТ ин ба вазифаи раиси Шӯрои Олии интихоб шудани Эмомали Раҳмон ба ҳисоб меравад, ҷониби дар он рӯҳои мурракаби ноором нақши ин шахсияти барҷаста дар истиқори сулҳи комил ва ваҳдати миллӣ мавқеи ҳалқунандаро ба бор овард. Бисёр омилҳо, аз ҷумла фароҳам овардани оромиҷу осудагии мардум, бартараф намудани оқибатҳои ҷониби шаҳрвандӣ, таъмини ваҳдати миллӣ, барқарор намудани ҳочагии ҳалқ, таъмини фаъолияти мӯътадили дастгоҳи давлатӣ, гузаштан ба иқтисоди бозоронӣ ва ғайра зарурати қабули Конститутсияи навро ба миён гузошт. Аз ин рӯ, 20-уми июня соли 1994 қонуни ҶТ «Дар бораи ислоҳоти конститутсияни дар ҶТ, тартиби қабул намудан ва мавриди амал қарор додани Конститутсияи ҶТ» ба тасвib расид, ки он бевосита ё ба воситаи вакiloni худ амалӣ мегардонад». Баъд аз қабули Конститутсияи ҶТ аввалин бор дар таърихи сиёсии қишишар, таҷzияи ҳокимиҳат дар сатҳи Конститутсияи мамлакат эътироғ гардид. Акун бо қабули Конститутсияи нави ҶТ дар таърихи давлати соҳибистиколи Тоҷикистон саҳифаи нав оғоз ёфт, ки он дар ҳаётин минбаъдӣ мавдудӣ мебошад.

МО НАҚШИ СОЗГОР ГУЗОШТ.

Конститутсияи ҶТ аз ҷониби коршиносони намоён ва созмонҳои бонуғузӣ байнамиллалӣ, аз ҷумла мутаҳассисони давлатҳою созмонҳои ҷудогонай ҷаҳон ба монанди ФР, ИМА ва Аврупо баҳои сазовор гирифт. Боиси ифтиҳори мо тоҷикон аст, ки Конститутсияи ҶТ, аз ҷумлаи панҷ Конститутсияи беҳтарини давлатҳои Созмони амният ва ҳамкорӣ дар Аврупо эътироғ гардид. Зикр кардан ба маврид аст, ки қонуни асосии мо дар миқёси давлатҳои пасошӯравӣ дуюмин Конститутсия бо рӯҳи раъйпурсии умумиҳалӣ қабулшуда мебошад ва аз ҳамон рӯзи фаромӯшношуданӣ то имрӯз мардуми мо ин санаи тақдирсозро, яъне 6-уми ноябряро ҳамасола ҷониби ҳоҷимони давлативу сиёсӣ бошуқӯҳу тантана таҷлил менамоянд.

Инак аз рӯзи Конститутсияи ҶТ 22 сол пур мешавад. Қайд кардан ба маврид аст, ки Конститутсияи ҶТ қонуни асосии қишишар буда, эътибори олии ҳуқуқӣ дорад. Аз нигоҳи назария ва амалия Конститутсияи мөъёри ҳуқуқӣ ва сиёсӣ буда, қувваи олии ҳуқуқӣ дорад ва дар он тамомии принципҳои асосии соҳибистиколи Тоҷикистон саҳифаи нав оғоз ёфт, ки он дар ҳаётин минбаъдӣ мебошад.

Чомӣ ФАНИЕВ
ассистенти кафедраи
хуқуқи конститутсияни

давлатдорӣ мустаҳкам гардидаанд.

Маҳз Конститутсияи ҶТ эътиори давлати демократӣ, ҳуқуқбунёду дунявӣ ва иҷтимоиро ҳамчун мароми ҳалқи Тоҷикистон муқаррар намудааст. Аз ин рӯ, қонунҳои амалкунданаи ҶТ аз тарафи мақомоти қонунгузор мутобики Конститутсия қабул гардида, мөъёри ҳуқуқи озодиҳои инсон ва шаҳрванд ҳамчун арзиши ойи равона гардидаанд.

Ҳамин тавр Конститутсияи Тоҷикистони соҳибистикол дар таърихи навини қишишар санади воқеан таъриҳӣ ва тақдирсози миллат буда, он истиқполияти давлатии тоҷиконро дар сатҳи қонуни асосии тақвият бахшида, асосҳои сиёсӣ ҳуқуқӣ ва самтиҳои асосии таҳқиму пешрафти ҷомеаро мутобики мөъёри ҳуқуқи озодиҳои инсон ва шаҳрванд ҳамчун арзиши ойи равона гардидаанд.

НАҚШИ КОНСТИТУСИЯ ДАР ҲИФЗИ ҲУҚУҚИ ИНСОН

Парвиз ИСОЗОДА
ассистенти кафедраи
ҳуқуқи инсон ва ҳуқуқши-
носии муқоисавӣ

Кабл аз оне ки мо дар бораи ҳимояи ҳуқуқу озодиҳои инсон ва шаҳрванд дар доираи ин ҳуҷҷати сарнавиштсоз ва шиносномаи давлату миллат сухан ронем, бояд таърихи ба вучудои Канистутсияро донем. Худи истилоҳи “Конститутсия” аз калимаи поти-

ни «constitutien» гирифта шуда мағҳуми барпо намудан, бунёд гузоштан, таъсис доданро дорад. Мағҳуми «Конститутсия» дорои таърихи тӯлонист, ки ба сифати қонуни асосии давлат, сарқонуни мулк, муайянкунандай ҳадду ҳудуди равобити мутақобилии миёни инсон ва давлат, таҳқими ҳуқуқу озодиҳои инсон мебошад. Ин андешаро аввалин бор Марқиз Лафайет, муаллифи Эъломияи ҳуқуқи инсон ва шаҳрванди соли 1789 дар моддаи 16 баён намудаст. Томас Пейн, яке аз мутафаккирони амрикӣ ҳанӯз дар қарни 18 ёдовар шудааст, ки Конститутсия қабл аз давлат арзи вучуд дошт ва давлат зоди Конститутсия мебошад. Аз ин чост, ки «Конститутсия» санади давлат набуда, балки санадест мутааллиқ ба мардум.

Маҳз ҳамин гуфтаҳост, ки баъд аз ба даст овар-

дани Истиқполияти давлатӣ 9 сентябри соли 1991 қадами аввал барои қабули Конститутсия гузошта шуд. Бинобар ин, 6 ноябри соли 1994 он бо роҳи раъйпурсии умумихалқӣ қабул гардид ва имсол миллати тоҷик ва мардуми Тоҷикистон 22-юмин солгарди қабули ин санади тақдирсозро бо як шукӯҳу тантанаи хоса ҷашн мегаранд.

Яке аз дастоварҳои муҳимтарин, ки дар меъёрҳои Конститутсияи ҶТ пашинӣ гардидааст ин дар сатҳи Конститутсия инъикос гардидааст ва кафолат додани ҳуқуқу озодиҳои инсон ва шаҳрванд аст. Аз ҳама боби васеъ дар Конститутсия боби 2 мебошад, ки аз моддаи 14 то моддаи 47-ро дар бар мегирад, ки ба “Ҳуқуқу озодӣ ва вазифаҳои асосии инсон ва шаҳрванд” баҳшида шудааст.

Дар боби 1-и Конститутсияи ҶТ низ дар моддаи 5 бошад, омадааст: «Инсон,

ҳуқуқ ва озодиҳои ўарзиши олий мебошанд. Ҳаёт, қадр, номус ва дигар ҳуқуқҳои фитрии инсон даҳлнопазиранд. Ҳуқуқу озодиҳои инсон ва шаҳрвандро давлат эътироф, риоя ва ҳифз менамояд». Арзиши олий доштани ҳуқуқи инсон ба Конститутсия тибқи раъйпурсии умумихалқӣ 22 июни соли 2003 ворид гардида, далели он гуфтаҳост, ки нақши Конститутсия дар ҳимоя ва ҳифзи ҳуқуқу озодиҳои инсон ва шаҳрванд басо бузург аст.

Инсон ҳамчун бузургтарин арзиш ва дорои манфиатҳои муайян шинохта шуд. Аз замоне, ки Протогор инсонро ҷенаки дорои арзишҳо гуфта буд, қариб се ҳазор сол сипарӣ шуд. Имрӯзҳо Тоҷикистони тоҷаистиколу соҳибиҳтиёр дар шароити истиқполияти давлатӣ барои шинохти ҳуқуқу озодиҳои инсон ва муқаддасоти давлатдорӣ аз диди тоза назар андох-

та, беҳтарин арзишҳо, ормонҳо ва ҷенакҳоеро муайян кардааст, ки шинохти инсон ҳамчун арзиши олий дар анъанаҳои афкори ҳуқуқии мардуми мо ҷойгоҳи сазовор қасб намуд.

«Ҳаёт, қадр, номус ва дигар ҳуқуқҳои фитрии инсон даҳлнопазиранд», гуфта мешавад дар қисми дуюми моддаи мазкур. Ҳаёти инсон ин бузургтарин неъмат мебошад, ки бидуни он дигар ҳуқуқҳо арзиши худро гум мекунад. Бо эътирофи даҳлнопазири қадр, номус мо муҳимтарин қисмати зоҳирёбии инсон – ҷаҳони маънавӣ, аҳлоқӣ ва фарҳангии ўро дифоъ мекунем. Зери мағҳуми «дигар ҳуқуқҳои фитрии инсон» тамоми ҳуқуқҳои фитрии дигар, ки барои мавҷудияти инсон ҳамчун маҳлуқи бошури иҷтимоӣ, сиёсӣ ва ҳуқуқӣ шарт ва заруранд, фахмида мешавад.

КОНСТИТУСИЯ – БУЗУРГТАРИН ДАСТОВАРД

«Рӯзи 6 ноябри соли 1994 дар таърихи ҶТ воқеаи бузург пайваст. Ҳалқи тоҷик дар таърихи беш аз ҳазорсолаи давлатдориаш бори аввал Конститутсияи худро бо роҳи раъйпурсии умумихалқӣ қабул кард. Иштироки фаъолонаи шаҳрвандони тамоми ҷумҳурӣ дар ин маъракаи муҳими сиёсӣ яке аз дастоварҳои бузург ва пирӯзии демократия дар Тоҷикистон мебошад».

Эмомалӣ Раҳмон

Оре, барои ҳар як тоҷику тоҷикистонӣ таърихи 6 ноябри соли 1994 фаромӯшнашаванда бοқӣ мемонад. Чунки ин рӯз мардуми тоҷик яқдилона ҳуҷҷати муқаддастарини таърихии худро, ки муайянкунандай шоҳроҳи ҳаёти ҳар як давлату миллат ва ҷомеаи мутамаддину мамолики мутараққӣ ба ҳисоб мераҷад, яъне «Конститутсия»-и худро қабул кард.

Он рӯз, он моҳ, он сол дар саҳифаҳои таърихи давлати миллии тоҷикон бо ҳарфҳои заррин сабт шудааст. Зоро, ки ҳалқи тоҷик баъди ҳазор соли бе давлатӣ дар фазои соҳи-

соҳибиҳтиёр, демократӣ, дунявӣ ва ягона, иродай ҳалқ ҳамчун ифодагари ҳокимияти давлатӣ, ҳифз ва ҳимояи ҳуқуқу озодиҳои инсон ҳамчун арзиши олий таҷассуми худро ёфтаанд. Конститутсияи ҶТ аз 10 боб ва 100 модда иборат буда, тамоми соҳаҳои ҳаёти сиёсӣ, ҳуқуқӣ, иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангии давлату ҷомеаро то ҳурдтарин ҷузъиёташ дар

бар мегирад.

Амали Конститутсия дар давлат худ ин нишонаи соҳибиҳтиёри он буда, ба ҳайси манбаъ ё худ сарчашмаи ҳуқуқи давлатӣ ҳидмат мекунад. Натиҷаҳои рушди ҷамъиятию сиёсии ҷумҳурӣ, соҳтори ҷамъиятий ва давлатии он, муносабати ҳамкорӣ ва ваколатҳои мақомоти олии ҳокимият, асосҳои ташкил ва тарзу усули идоракунии

Озроҷон САЙДАЛИЕВ
донишҷӯи соли 2

давлатӣ, фаъолияти ҳокимияти судӣ, принципҳои асосии ҳуқуқҳои интиҳоӣ ва ҳуқуқу озодиҳои инсон ва шаҳрвандро дар худ ифода кардааст. Дар он аввалин бор таҷзияи ҳокимият ба мақомоти қонунгузор, иҷроия ва судӣ, тартиби ташкил, салоҳияти онҳо ва мувозинат байнӣ онҳо дар ин ҳамон асосӣ ифодаҳои худро ёфтааст.

Бо назардошти ҳамаи ин, метавон гуфт, ки ҳалқи тоҷик ба бахту саодати бузурге ноил гаштааст. Зоро Конститутсияе, ки онҳо 6 ноябри соли 1994 ба таҷриби раъйпурсии умумихалқӣ қабул намуданд, яке аз намунаҳои беҳтарини Конститутсияҳои давлатҳои демократӣ дар ҷаҳон эътироф шудааст.

Аз ин рӯ, ин санад барои мардуми мо санади тақдирсоз аст. Умед аст, ки он бардавому поянда барои ҳалқи тоҷик хизмат ҳоҳад кард.

Afzali M.K.
docent of the foreign
languages department

Education is the most powerful weapon which can change the world.

(Nelson Mandela)

The world is in various stages of social, economic, and demographic transition. Economically and politically, the world has changed more rapidly in the past few years. Today's world is integrating due to the opening of worldwide trade, media markets and international relations.

The emerging global economy is both competitive and interdependent. It reflects the availability of modern communications and production technologies in most parts of the world. So, the developing society needs highly qualified specialists. An education is becoming more international, multilingual, and multicultural. The main problem of teachers of high educational establishments of Tajikistan is to guarantee essential growth of the national education and cultural standards on the basis of high norms of development. So, do we need to be concerned about the future of our new generation? Surely we do. Our students have to be well educated and socially communicated. In this aspect it is necessary to point out sociocultural theories of education. Sociocultural theory of education is based on the concept that human activities take place in cultural contexts and play an important role in the developing society. Culture has taken an important place in language teaching and learning studies. It has been widely recognized that culture and language are used as the main medium through which culture is expressed. Sociocultural theory of education was first developed and systematized by Russian scientist Vygotsky (1896- 1934) and has been embraced by theorists across the disciplines of psychology, education, and language acquisition. Vygotsky conceptualized cognitive development as the transformation of socially shared activities into internalized processes. In these sense, knowledge only has significance and value in the context of joint action and interaction. Nowadays sociocultural theory of education is aimed at new canons of democracy, social progress and humanism. Bringing up future lawyers, preparation them to the work in the law enforcement agencies and law practice structures is an important task for all teachers as well as English language teachers. During English classes, the teachers try to encourage students to explore the reasons of choosing their profession. The purpose of such activities is preparing good specialist in law. Contemporary lawyer has to obtain a wide outlook and

Developing cultural and professional awareness of future lawyers while teaching

knowledge not only in his profession but also in the spheres outside of his specialty. In this aspect one must learn and critically understand the development of juridical science abroad especially in international law, human right defense issues and juridical philosophy. Teachers task is widen. They have to teach students the methods of scientific research, to encourage their initiative as well as maximally motivate them. Rapid development of life creates specific difficulties in people's interaction and their adaptation.

After graduating the University young people are employed at state and private organizations. The vast majority of law faculty graduates work at law enforcement agencies but unfortunately some of them fail to make good career because of lack of education and poor language level. It has been widely recognized that culture and language are interrelated and that language is used as main medium through which culture is expressed. Foreign language teachers develop a programmer in which language and culture are interrelated and have the same level of importance. The aim of these activities is to increase student's curiosity towards the target culture and their own, helping them to make comparisons among cultures.

Successful employment of young people depends on a number of positive qualities of the specialist. First of all it is high professional and personal standards, a positive work ethic, self-confidence, intellectual curiosity, analytical skills, organizational skills, an orientation toward details, oral and written communication skills, interpersonal skills, and common sense and good judgment. During English classes we prepare our students for the job interviews held in as realistic a situation as possible. Before the interview, the students do their resumes and letters of application in response to an advertisement taken from the national newspaper calling for lawyers "with a vision". During interview recruiters often ask questions such as "tell us something about yourself" or "tell us about your hobbies, interests - how you spend your time". We consider that our students answer such questions too literally, merely launching into a barrage of facts and professional qualities. In order to give answers which demonstrate that they have the right characteristics for job, students have to know well what the legal profession requires. As the young person enters the legal professions, he has to take inventory of his skills. Lawyers' job requires a combination of factual, research and writing, technological skills as well as a good educational background and personal flexibility. He must remember that although these skills are not something he or she was born with, he can develop them through education, professional training and on - the - job experience. Firstly, one has to develop interpersonal skills. Legal profession requires understanding of the law in practice. Everything in the practice of law can be traced to his interpersonal qualities. From our analyses, it is clear that students need to be taught such qualities.

Another important thing is communicative skill. Free and spontaneous speech activities require ways of stimulating students to converse in a psychologically authentic atmosphere. The students must feel the need to communicate and express ideas and feelings, a process which calls for engaging and thought - provoking material. The art of communication is very important in all types of professional and personal activity. Communication is particularly important for people in legal profession. the lawyer. Determining what the problem is involves communication skills. Good interpersonal skills - that is, being able to handle others effectively - are essential for a lawyer. Good communication skills are difficult to define but should include the following:

* Treat people with dignity and respect. This includes both colleagues and clients. Treat people equally regardless of their educational level, income level, ethnic or national origin and sex. Remember it is your personal reputation as well as the business reputation of your employer.

* Be courteous and considerate. The Golden Rule has always been a good rule to live by. Treat others as you would wish to be treated.

* Do what you say will do. Follow through. Develop your ability to be detail oriented.

* Be sensitive to the situation of others.

* Do not take your personal stress out on the other people. In a professional situation, there is never an excuse for losing your temper or yelling or berating others.

* Have common sense of mind.

* Make your job a learning experience. Think of continuing education not only as a legal requirement for maintaining professional skills but also as a chance to show initiative in the workplace.

One more concern for future lawyers is ethical behavior. Sometimes when we watch TV or read newspapers, it is easy to believe we live in a very amoral, if not immoral, world. But that is not excuse for compromising personal and professional ethical standards. One of the things that differentiate human beings from other species is the imposition by our society of ethical and moral rules and norms. Those rules and norms are part of what makes us a civilized society rather than one in which the rule is every person for him - or herself.

Lawyers are employed in a profession that involves responsibility and trust, and the teachers' task is to help them to develop above mentioned professional qualities.

We, English language teachers try to introduce such methods of teaching which help our students to be good specialists and flourish the country. Thus, at English classes we prepare our students for the job market. In this respect; we use a real - life application evaluation forms used by recruiters. In order to give answers which demonstrate that students have the right characteristics for the job, they should reflect on their lives, education and work experience, and select some significant events to demonstrate responsibility or achievement.

As we know one of the issue of the Amendments of the Constitution of RT, it is the issue of the citizenship which is stated in the articles 15, 65, 85, and 89 of Amendment of our Constitution.

So the requirement that only the citizens of Tajikistan can take the Governmental posts is alike with international practice, that only the citizens can take the Governmental post in

Nekruz NABIEV
The 3-rd year student
of International law
departament

Citizenship

many countries and obligations to protect the interests of the state in another state.

Citizenship as the stable legal bond of the person with the state which is expressed in total their mutual rights and obligations, from the one side it is a necessary condition of complete implementation of all amount of the rights and freedoms enshrined in the legislation of the state whose citizen is the person. On the other side, citizenship exists as institute of protection of the rights and interests of the state which providing implementation of interests of the citizens, protecting their rights and freedoms, demands from the citizens of execution of certain obligations. The specified two aspects of the functional characteristic of citizenship cause availability in this stable legal bond of the person with the state such one of its main components as loyalty.

Especially obvious the problem of a double citizenship becomes in the period of an aggravation of an international situation and military opposition of the states which citizens who at the same time possesses as from the citizen of any state execution of a conscription on protection of the homeland is required during military operations. It should be noted that in numerous multilateral and bilateral agreements on a double citizenship questions of accomplishment of a military duty of a double citizens in the conditions of war time are not settled.

So, in article 21 of the European convention on Citizenship it is established that in case of mobilization in one of the State Parties of the Convention, regulations on a conscription of double citizens are not applied to other State Party. Thus, as fairly specifies A.V. Belov, if both states whose citizens possess double citizenship, are involved in armed conflict, then there can be a situation in case of which persons liable for call-up the person with a double citizenship will violate the liabilities following from loyalty having ignored the mobilization act.

In the same countries where the double citizenship is recognized or allowed, this right, as well as other rights in democratic society, it can be limited for the purpose of elimination of a possibility of abuse to it or elimination of other threats.

So, the Law of Immigration and Citizenship of the USA does not contain a prohibition of a double citizenship (the right of the person to have citizenship of two countries is recognized in the USA), however the authorities consider that the double citizenship can negatively be shown in case of the admission to positions in public institutions. In this regard in order to avoid the actual or potential conflicts of interest of the different states the person obtaining the American citizenship shall be absolutely free from foreign influence. Certain restrictions, for example, in the sphere of the electoral right (double citizens cannot be chosen in presidents or vice-presidents of the country), in the sphere of military service are legislatively set (instructions of Defense agency of the USA contain a prohibition for the military personnel to have and use the alien's passport).

According to the Israel legislation, the citizen of Israel who has double citizenship has not right to be a parliamentarian, to hold a number of the state positions, for example, of the director of Bank of Israel.

And also I want to add that citizen must support his country in a various conflict, support the principles of the political system of Government and respect the generally accepted values of the state.

It is very difficult to claim such obligation from the person who has double citizenship as they are connected with two countries for these obligations.

The person with double citizenship who gets the high Governmental posts has access to the Governmental secrets, which can be dangerous for national defense.

So the main purpose of this Amendment it is the strengthening of state power.

“Терроризм” происходит от латинского слова “terrorism” и означает “ужас” и “страх”. Террор и терроризм на сегодня одно из самых страшных проблем, перед которой стоит человечество. Ибо любой террористический акт – это ничем не оправданное, жесткое и подлое преступление, направленное против человечества, несущее в себе угрозу цивилизованному миру и международной безопасности.

Терроризм представляет собой многогранное явле-

– это не убийство, а устрашение, запугивание общества и основным методом исполнения террора является убийство. Сущность терроризма – устрашение политических и иных противников. Именно запугивание, деморализация противостоящей стороны, считается главной особенностью терроризма.

Действительно, любые действия террориста (даже не связанные с убийством) всегда предполагают насилие, принуждение, угрозу. Главное средство достижения цели для любого тер-

ние, посягающие на многие охраняемые законом блага, что и вызывает определенные трудности в выработке его общего понятия и отличительных признаков.

Некоторые ученые к терроризму относят все те преступления которые связаны с насилием, то есть бандитизм, заказное убийство, заговор с целью захвата власти, ограбление и т.д., а другие террористические деяния расценивают как разновидность бандитизма. Вместе с тем, до настоящего времени терроризм как юридическая категория и уголовно – наказуемое деяние не имеет точного и единого определения. По аналитическим подсчетам существует более 200 определений терроризма, однако ни одно из них не является классическим, так как в разных государствах и странах модель и юридические признаки терроризма конструируются по разному.

Сегодня террор – это средство психологического воздействия на общество. Его главный объект – это не те, кто стали жертвами, а те кто остался в живых и видел вес ужас последствий террористических действий. Таким образом, цель терроризма

террориста – это запугивание, создание атмосферы страха и неуверенности, наведение ужаса. Принимая во внимание крайнюю общественную опасность и жестокость актов террора, их анти социальность и анти гуманность, терроризм можно определить как общественный феномен, заключающийся в противоправном использовании крайних форм насилия или угрозы насилием для устрашения противников с целью достижения конкретных целей.

В самой простой форме террор – это убийство мирных граждан с целью запугивания общества с целью принудить политиков принять нужных для террористов решений. Ибо больше всего люди боятся акций, направленных против общества, при которых напрасно погибают и страдают ни в чем не повинные люди.

Согласно статье 179 Уголовного кодекса Республики Таджикистан, терроризм – это совершение взрыва, поджога, стрельбы из огнестрельного оружия или иных действий, создающих опасность гибели людей, причинение значительного имущественного ущерба либо наступления иных общест-

Шифобегим ИСМОИЛОВА
студентка 3-го курса юридического факультета

ПОНЯТИЕ ТЕРРОРИЗМА

венно опасных последствий, если эти действия совершаются в целях нарушения общественной безопасности, устрашения населения либо оказания воздействия на принятие решений органами власти, а также угрозы совершения указанных действий в тех же целях.

Польский ученый А. Бернгард полагает, что “террор” является насилием и устрашением, используемым объективно более сильным в отношении более слабых; “терроризм” это насилие и устрашение, используемое более слабым в отношении более сильного.

Ученый Ю. М. Антонян под терроризмом понимает все явления в целом, так и отдельные террористические акты, а под террором реализацию терроризма в течении более или менее длительного промежутка времени и, как правило, на значительной территории и в отношении многих людей.

Согласно книги “Международный терроризм и всемирная безопасность” терроризм – это угроза насилием, индивидуальные акты насилия или компания насилия, ставящие целью в первую очередь постепенно внушить страх – терроризировать.

Профессор из Израиля Ю. Динстейн утверждает, что сущность терроризма проявляется в беспорядочном насилии, обычно направленном против людей без разбора (невинные жертвы террористического акта) в целях создания в массах идеи, что цель оправдывает средства, чем ужаснее преступления, тем лучше сточки зрения террористов.

Ю. В. Чуфаровский определяет терроризм, как крайнюю форму проявлению насилия в сфере политических отношений, когда на карту ставится жизнь человека.

ЭЪТИБОР НАДОРАД

Дафтарчай имтиҳонии донишҷӯи соли 4-и факултети ҳуқуқшиносии ДМТ, шӯбайи рӯзонаи умумӣ Шералиев Дилшод бо сабаби гум шуданаш аз эътибор соқит дониста шавад.

Суханҷои тиллоии бузургон

Ҳеч вақт ба худат мағрур нашав, баргҳо ҳамеша вақте мерезанд, ки фикр меқунанд, тилло шудаанд.

***
Танҳо ганҷе, ки арзиши ҷустуҷӯ карданро дорад «ҳадаф» аст.

***
Аз лабханди худ барои тағири дунё истифода кунед, аммо нагузоред дунё лабханди шуморо тағири дидад.

***
Танҳо сарвакти воқеии як инсон шахсияти ўст.

***
Ҳаргиз касеро, ки пайваста дар ҳоли пешрафт аст, дилсард накунед, агар чи ки он пешрафт ба оҳистагӣ сурат гирад.

***
Шикаст бахше аз зиндалист, агар шикаст нахӯред, намоемӯзед, агар наомӯзед ҳаргиз тағири наҳоҳед кард.

***
Зоҳири зебо чанд сол давом меоварад, аммо шахсияти зебо якумр.

***
Дар дунё фақат як фард вучуд дорад, ки бояд ҳамеша кӯшиш кунед аз ў беҳтар бошед ва он касе нест ҷуз гузаштаи худатон.

***
Заифу-л-ирода касест, ки бо ҳар шикасте биниши ўиваз шавад.

***
Ман кафш надоштам ва ҳамеша шикоят мекардам, то ин ки рӯзе мардеро дидам, ки по надошт.

***
Номамро падарам интихоб кард, номи хонаводагиямро яке аз бобоҳоям.

***
Дигар бас аст, роҳро худам интихоб ҳоҳам кард.

***
Арзиши қалб ба ишқ, арзиши сухан ба садоқат,

Гирдовариי
Фарзона АСОЕВА
донишҷӯи соли 1

арзиши ҷашм ба покӣ, арзиши даст ба ёрӣ, арзиши қадам ба бардоштан ва арзиши дӯст ба вафои ўст.

***
Агар бахшиш боиси кӯчак шудан мешуд, Ҳудованд ин ин қадар бузург набуд.

***
Мусбат биандешед, мусбат бошед, то иттифоқот мусбат рӯй дидад.

***
Бо носу сиgor кашидан касе мард нашуд, вале бо номардӣ ҳелеҳо носкашу сиgorӣ шуданд.

***
Ҳеч кас наметавонад моро беҳтар аз худамон фиреб дидад.

***
Одами мағрур мисли каҳест, ки болои кӯҳ истода ҳамаро кӯчак мебинад, ғофил аз ин ки мардум ҳам аз поён ўро кӯчак мебинанд.

***
Мағрур будан ба дониши худ бадтарин навъи ҷаҳолат аст.

***
Ҳашм эҳсосотест, ки боис мешавад, забонатон зудтар аз фикратон кор қунад.

***
Миллате, ки китоб на-мехонанд, бояд тамоми таърихи таҷриба қунанд.

КОНСТИТУСИЯ – ИФТИХОРИ МО ЧАВОНОН

Фарзона ВАЛИЕВА
денишчӯи соли 5

Мо чавонони даврони истиқлол ифтихор аз

он дорем, ки шаҳрванди Тоҷикистони соҳибистиклоп ҳастем ва айни ҳол Ватани азизи мо дар зери парчами сулҳу вахдат бо сарварии Пешвои миллат мұхтарам Эмомали Рахмон пеш мераад. Дар ин роҳ давлат ҳуқуқу озодиҳои сиёсӣ, иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангии мо чавононро ҳифз менамояд. Аз ин рӯ, мо чавонон вазифадор мебошем, ки дар назди давлату чомеа вазифаҳои шаҳрвандии худро иҷро наамоем.

Мо чавонони хушбахти даврони истиқлол назди худ мақсад мегузорем, ки зими ниҷрои вазифаҳои шаҳрвандӣ ҷидду ҷаҳд мекунем, то дар кишвари мо роҳи пешгирифтai Пе-

швои миллат, Асосгузори сулҳу вахдат, Президенти ҶТ, мұхтарам Эмомали Рахмон пояндаву ҷовидон то наслҳои оянда рафта расад ва Тоҷикистони азизи мо ба қатрои давлатҳои пешқадаму мутамаддини ҷаҳони мусоир ворид гардад.

Баҳри иҷрои ин ҳадафҳо мо бояд дар ҷомеаи ҳеш фаъол бошем ва меъёрҳои ҳуқуқири ҳарчи бештару хубтар аз бар намуда, аз онҳо самаранок истифода бурда тавонем. Аз ҷумла, Конститутсия ҳамчун санади меъёр-ҳуқуқӣ дар худ муқарраротеро дар бар мегирад, ки тамоми ҷанбаҳои ҳаётӣ чавононро фароғир мебошанд. Бинобар ин, доностани меъёрҳои он ба-

рои ҳар як чавони бонангӯ номус зарур аст. Инсон ҳар чӣ қадар бештар аз ҳуқуқу озодиҳои ҳеш бархурдор бошад, сатҳи истифодаву риои онҳо низ ҳамон қадар беҳтару хубтар мегардад. Надонистани ҳуқуқу озодиҳои нофаҳимиво беаҳамияти чавонон ба давлату миллати ҳеш мегардад. Ҷунки дар замони ҳозира ва дар даҳсолаҳои охир ҷунон ҳодисаҳои ифратгарои бо тасавvороти динӣ алоқаманд доман пажн кардааст, ки чавонони гумроҳро ба ин роҳҳо мебарад. Мутаасифона дар байнин ин чавонони гумроҳ баъзе аз чавонони давлати мо низ шомиланд. Гарчанде, ки шумораи ин чавонон кам бошад ҳам, аммо ин боиси таассуфи мо чавонон

аст, зоро дар ин даврони гулгулшукуфоии ватанамон ин гуна чавонон аз ҳуқуқҳои конститутсионии худ бехабаранд, аз камсаводии худ ба ин гурӯҳҳои тундрави ифратгарои динӣ пайваста, дар зери парчами бо ном «Давлати исломӣ» ба куштору форати мардуми мусулмон машгул мебошанд.

Пас биёед дар ин роҳ мо ҳуқуқшиносон ба чавонони даврони ҳеш ҳуқуқҳояшонро бифаҳмонем то ба роҳҳои бад нарафта, дар зери Парчами миллии ҶТ ва давлати демокративу ҳуқуқбунёди Тоҷикистон, зери роҳбарии сарвари муаззами миллат Эмомали Рахмон аз як гиребон сар бароварда, барои гулгулшукуфоии фардои миллат саҳмгузор бошем.

ПАНДИ РӯДАКӢ СУДМАНД БУВАД

Мутафаккири бузург, нури ҷаҳонгири илму адабиёт, вучуди пур аз ғанҷуҳирад ва фазлу ҳикмат, асосгузори адабиёти класикии тоҷику форс, Абӯабдулло Рӯдакӣ дар таърихи адабиёти форсу тоҷик бо ҳизмати илмиву адабӣ ва мақому мартабаи таърихии худ на танҳо асоси адабиёти тоҷик, балки асоси адабиёти тоҷик, кулии форсизабонони ҷаҳонро таҳрезӣ намудааст. **Бузургии ўст, ки зиёда аз бист унвонро**

соҳиб гаштааст, ки мисоли ин «Устоди шоирон», «Соҳибкорони шоирон», «Султони шоирон», «Ҳакимушшӯаро», «Одамушшӯаро» буда метавонанд.

Рӯдакӣ умри гарони худро бефоида нағузаронида, аз ҳурдӣ оғоз намуда то ҷафот ба донишомӯзӣ машгул гардид. Ӯ худ рафта бошад ҳам, vale ба ояндагон дурӯи гавҳари бебаҳое бокӣ гузаштааст, ки равшангари ҳаётӣ моянд. Ашъори Рӯдакӣ бениҳоят зиёд аст. Осори Рӯдакиро қасида, га-

зал, қитъа, рубой, маснавӣ ташкил медиҳад. Намунаи оллии оғаридаҳои ўт доستони «Калила ва Димна», «Синдбоднома», «Даврони офтоб», қасидаи «Модари май», «Шикоят аз пири» мебошад.

Мавзӯҳҳои асосие, ки дар эҷодиёти шоир ҷойи намоёнро ишғол мекунад, ин мавзӯҳҳои гуногуни панду аҳлоӣ мебошанд. Дар панду андарз ва ҳикматҳои Рӯдакӣ мазмунҳои умуми-инсонӣ, аз қабили тарғиби илму дониш, одобу аҳлоқи баланди инсонӣ, одамгарӣ, омӯҳтани илму дониш, қасбу ҳунар, раҳму шавқат, рафоқату дӯстӣ ва қушишу кор ҷои асосиро мегирад.

Шоир аз нуқтаи назари инсандӯстӣ таълим медиҳад, ки бо одоби писандида, аҳлоқи нек, донишу ҳунаромӯзӣ номбардори падару модар ва ҳалқу ватани худ бошем. Бо омӯҳтани илму дониш ва дар амал истифода намудани таҷрибаи рӯзгор, барои рушди шаҳсияти ҳар як инсон, ҳамчунин ҳулқу атвори нек ва ҳираду ақли лозимӣ зарур аст. Рӯдакӣ таъқид бар он мекунад, ки ба кулли ҳодисаву воқеаҳои рӯзгор бо ҷашми ҳирад бояд нигарист. Ба ақидаи шоир таҷрибаи рӯзгор ин нахуст мӯаллим ва сарвари асосии инсон аст, ва дар ин бора ҷунин мегуяд:

**Биравзи таҷрибаи рӯзгор баҳра бигир,
Ки баҳри дафъи ҳаводис туро ба кор ояд.**

Шоир қаноат, сабр, бурдборӣ, тавозӯй, фурӯтани ва ҳоксиро бо роҳи маҳдуд гардонидани нағс, пешгирии орзую ҳавасҳои беҳуда ва ҳуддорӣ аз ба-

дию зиштӣ тарғиб менамояд:

**Гар бар сари нафси худ амирӣ, мардӣ,
Бар куру кар-ар нукта нагирӣ, мардӣ.
Марди набувад фитодаро поӣ задан,
Гар дасти фитодае бигирӣ, мардӣ!**

Рӯдакӣ насиҳат мекунад, ки мо бояд аз одами сифла, яъне шахси бадгавҳари муноғиқ, дурӯя ва бадкирдор дур бошем, ҳеч гоҳ бо ўдӯстӣ надошта бошем. Оқибати дӯстӣ бо онҳо танҳо пушаймонӣ аст.

**Морро ҳарчанд беҳтар парварӣ,
Чун яке ҳашм оварад, кайфар барӣ.
Сифла табъи мор дорад бехилоф,
Чаҳд кун, то рӯи сифла нангарӣ.**

Пандҳои Рӯдакӣ бисёр гиро ва пуртасиранд. Ҷунки онҳо баробари ҳикматомез будан бо суханҳои обдор, санъати баланд, афкори фалсафӣ ва ташбехҳои равshan ҷои гардидаанд. Шоир таъқид мекунад, ки инсон набояд дар тангии рӯзгор ғамгин шавад ва ғусса ҳӯрад. Баръакс, шукр ғӯяд, ба зиндагии серу пури дигарон ҳасад набараад, ба ашҳосе, ки зиндагии аз ўбадтар доранд писҳанд назад ва шукр аз он ғӯяд, ки ҳаётӣ осоишта дорад. Он гоҳ вай инсони комил шуда метавонад:

**Бо дода қаноат куну бо дод бизӣ,
Дар банди такалуф машав, озод бизӣ.
Дар беҳзи худе назар макун, ғусса махӯр,
Дар камзи худе назар куну шод бизӣ.**

Оятулло ҶойЛОВОВ
денишчӯи соли якум

Назми устод Рӯдакӣ аз ҷиҳати мундариҷа пурра ва аз лиҳози шакл расо буда, тамоми масъалаҳои зиндагии иҷтимоии замони шоир ва орзую омоли ҳалқро инъикос намуда, дониши он даварро таҷассум менамояд ва бо мазмунҳои наҷиби умумии-инсонӣ ороста шудааст. Бо эътиомиди комил гуфтан мумкин аст, ки эътибори устод Рӯдакӣ дар қаламрави тоҷикон ва форсизабонони ҷаҳон беназир мебошад. Пас моро мебояд боре ҳам худро ба дарёи панду насиҳат ва ғанҷу ҳикмати Рӯдакӣ занем, то аз дурру ғавҳари қиммат баҳо ҷаҳони ҳизмат мекунад.

Мо чавонони пайрави фарҳангӣ волои ниёғони ҳеш тақи ба суханону ашъори панду аҳлоқии устод Рӯдакӣ намуда, талқингари ҷунин ашъор ҳастем. Ин гуна ақидаҳои ҳикматомез барои покии аҳлоқи ҳамидаи ҷомеа дар ҳама давр хизмат мекунад.